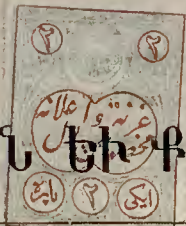

ՄԱՐԺԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ 41.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՄԱՐՏ 24, 1888

ԹԻԻ 12.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	ԵՐԷՄ
Տունէն Սկսէ՝	89
Հոգիներ Շահելու Խոհանոց՝ Կերպը	89
“Արեւելք”ի Երկու Խմբագրականները	90
“Մեր Յիշատակը”	91
Ուղեորութիւն Օդոյ Վերին Սահմանաց Մէջ	92
Ջրին Տակը Ողջ Մնալ	92
Թղթակցութիւնը	92
Ազգեր	94
Հանդէս Քաղաքական	95
Արժէք Դրամոց	96

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՇԱՐԱԹԱԹԵՐԹ. Կը հրատարակուի ամէն Շաբաթ օր:

Տարեկան գինն է ամէն տեղւոյ համար 1 1/2, վեց ամսեայն՝ 3/4 Միգիտիյէ, կանխիկ, եւ հատը 30 փարա: Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է:

Խմբագրութեան վերաբերեալ նամակներ պարտին ուղղուիլ ամ. Մր. Հ. Ս. Պարնըմ:

Բաժանորդագրութեան եւ քրատարութեան պատկանեալ ամէն գրութիւնք պարտին ուղղուիլ ամ. Մր. Ո. Ո. Բիք, Ամերիկացի խան, Կ. Պոլիս:

Ամերիկացի Միտիտարաց Ընկերութեան Կողմանէ,
Ճ. Բ. Կրիշ, ԱՐՏՈՆԱՏԵՐ
Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, ՏԵՐԵՆ-ԽՄԱԳԻՐ

ՏՈՒՆԵՆ ՍԿՍԷ՝
(Վերջին Բերնէ+Լ)

Աստուծոյ անօրէնութիւնն այն է զի հոգիներ փրկելու մեր գործին մէջ՝ սկսինք անոնցմէ որք աղգականութեան կապերով մեզի հետ սերտ յարաբերութիւն ունին: Շնորհաց աղգեցութիւնը կը սկսի կեդրոնէն և կը տարածուի ամէն կողմ: Այսպէս, կը ստիպուինք ընել զայս ոչ միայն շարժեալ ֆրիստոսի սէրէն, այլ նաեւ այն մասնաւոր սէրէն, որ միմեանց հետ կը կապէ ընտանեաց անդամներն: Աստուած մօր սրտին մէջ դրած է մայրական սէր, ոչ միայն երկրաւոր նպատակաց համար, այլ նաեւ որպէս զի այդու՝ մայրը մշուի ուսուցանել իւր որդւոյն կենաց ճամբայն: Բոլոր պարտաւորութիւնը է ընտանեացդ բոլոր անդամաց փրկութեան հետամուտ ըլլալ: Դու առաւել աղգեցութիւն ունիս նոցա վրայ քան ու է այլ ոք: Նոքա բեմէն կը լսեն և Սուրբ Գրոց մէջ կը կարդան մօտալուտ փութանքի մը սպառնալից վրայ, բայց բնականաբար կը խորհին թէ, զիրենք ամենէն աւելի սի-

րողները իմաց պիտի ապին, եթէ վստահն իրական լինէր: Այսպիսի աղգարարութեան փող չհնչուիր, և նոքա հանգարատաբար կը ներհն ընտանեաց դիրքին մէջ: Պէտք չէ ժամանակ կորուսանել: Ո՛րչափ շուտ ուրախութիւնը կընայ տրտմութեան փոխուիլ, ցնծութեան երգերը կընան սուգի ողբերու դառնալ: Արդէն բաւական տխրառիթ է բաժնուիլ մեր բարեկամներէն, թէ և վստահ լինինք թէ պիտի հանգիպինք նոցա երկնից մէջ, սակայն, աննկարագրելի վիշտ կը պատճառէ տեսնել մահուան անկողնին վրայ սիրելի մը, որ մեզ դարձունելով իւր երես՝ կ'ողգէ լռիկ բայց աղու յանդիմանութիւն մը, վստահ չէնք տուած նմա հարկ եղած աղգարարութիւնը, և կը խնդրեմ՝ Աստուծմէ որ պահէ դեռ և զիս այդ դառն կակիծէն:

ՀՈԳԻՆԵՐ ՇԱՀԵԼՈՒ ԽՈՀԵՄ ԿԵՐՊԸ
(Տր. Բայլը)

Նախնի ֆրիստոնէական եկեղեցին ծնունդ առաւ աղօթքի ժողովի մը մէջ, և մկրտուեցաւ Հոգւով Սրբով Պէնտէկոստի օրը, և այն ատենէն սկսեալ՝ ձեռնարկեց զմարդիկ ֆրիստոսի բերելու օրհնեալ գործին: Պետրոսին՝ Երուսաղեմի մեղաւորաց ուղղած աղբու քալողը զարթոյց մեղաց ճանաչում մը նոյա սրտերուն մէջ, և երեք հազար հոգի դարձի եկան մէկ օրուան մէջ: Գործը Առաքելոց դիրքը մեծաւ մասամբ կը պատմէ հոգիներ շահելու համար այլեայլ անձանց կատարած աշխատութիւնները: Պօղոս և Պետրոս, Յովհաննէս և Յակոբոս իրենց թուղթերուն միջոցաւ՝ մասնաւորապէս կը ջանան հրահանգութիւն տալ ի մասին ֆրիստոնէական կենաց: Միակ դադախար մը կը տիրէ Առաքելոց բոլոր գրութեանց մէջ, այն է թէ ֆրիստոսի ժողովուրդը պարտի ապրիլ ոչ միայն իրենց վարդապետը պատուելու պատշաճ եղանակաւ, այլ այնպիսի կերպով մը որ կարենան արտաքին աշխարհը քաշել առ Նա:

“Պոհեմութեամբ վարուեցէք դուրս սիններուն հետ” մին էր Պօղոսի խմաս-

տալից և կարուկ պատուէրներէն: Քրիստոս աշխարհ եկաւ փնտռելու և աղաւտելու կորսուածները: Եւ իւր աշակերտաց կը պատուիրէր հետամուտ ըլլալ “դուրսիններուն” և զանոնք ներս բերել: Այդ հրամանը նոյնչափ պարտաւորիչ է արդի ֆրիստոնէից համար, որչափ էր տասն և ութ դար առաջ: Արտաքին աշխարհը զմեզ կը դիտէ մեծ աչալքութեամբ, և մեր Տէրօջ նպատակն էր մեզ այլոց դիտողութեան ենթարկել: Քրիստոնէութիւն դաւանող անձը կը ներկայանայ իբրեւ աշխարհի Աստուածաշունչ գիրքը: Դուրսիններուն մեծամասնութեան համար նա է միակ Սուրբ Գիրքը, զոր նքրա կը տեսնեն: Նոքա ֆրիստոնէութիւնը կ'ըմբռնեն ոչ այնպէս՝ որպէս յայտնուած է Աստուածային մատենին մէջ, այլ որպէս կ'արտայայտուի մեր բարուց միջոցաւ: Արդ, եթէ աշխարհի Սուրբ Գիրքն ենք, պարտինք այնպիսի կերպով ապրիլ որ հարկ չմնայ մեկնելի: Եթէ կենաց ճամբուն և ֆրիստոսի փարախին դռնապաններն ենք, այդ պաշտօն մեզ յանձնուած է դուրսինները շահելու և զանոնք ներս առնելու, և ոչ թէ դուռը փակելու և զանոնք ետ մղելու համար:

(1) Ի՞նչ է “դուրսիններուն հետ խոհեմութեամբ վարուիլը”: Նախ, այնպիսի վարմունք մ'է որ սուտ չհաներ մեր դաւանութիւնը: Կ'ըսենք անդարձ մեղաւորաց թէ Յիսուս ֆրիստոսի կրօնքը զանոնք ուրախ պիտի ընէ նեղութեանց մէջ, և սակայն, քիչ վերջը, թերեւս կը սկսինք արտնջել Նախախնամութեան դէմ, յուսահատ տխրութեամբ կը լըցունենք այն լինչ վիշտեր և նեղութիւնք մեր վրայ կը յարձակին: Համբերութիւն կը քարոզենք, և սակայն կը զայրանանք առաջին անգամ որ գրգռման պատճառ մը կը ներկայանայ: Աղօթքի ժողովներու մէջ կ'աղօթենք իբրեւ թէ կրօնքն է այն “մէկ բանը որ պէտք” է, սակայն, ժողովարանէն դուրս կ'ապրինք այնպէս իբր թէ ստակ դիզել կամ ընկերական բարձր դիրք ձեռք բերել ըլլար մեր կենաց գլխաւոր վախճանը: Այսօրինակ

ընթացքի արդիւնքն է սուտ հանել մեր ֆրիստոնէութիւնը, և ուրիշները զգուցումներ անկէ: Յոյժ սակաւաթիւ անձինք անհաւատ կ'ըլլան միասակար գիրքեր կարդալով: Ընդհանրապէս նոքա սկեպտիկեան կ'ըլլան տեսնելով եկեղեցւոյ անդամոց շատերուն անվայել ընթացքն: Երբ աշխարհային մարդ մը ծաղրական լեզուաւ մը կ'ըսէ, «Ձեր եկեղեցւոյ անդամներէն մին զիս խաբեց առեւտուրի մէջ», կը զգամ թէ այդ խաբախուածեան յուսկոյն կէտն այս էր որ եկեղեցւոյ այդ անդամը կողոպտեց մարդը՝ նորա առ Յիսուս ֆրիստոսի կրօնքը տածած յարգանքէն: Ընդհակառակն, ազնիւ, անկեղծ և աստուածահաճոյ կեանք մը ամէն քարոզներէ աւելի ազդու և համոզիչ է մեղաւորները ֆրիստոսի բերելու համար:

(2) Երբէք չենք կրնար շահիլ դուրսինները՝ անոնց հետ հաշտութիւն ընելով: «Վայ ձեզի երբոր մարդիկ ձեր վրայով աղէկ խօսին», այսինքն երբ մեղսաւորները գովեն զձեզ: Աւետարանի պաշտօնեայ մը կրնայ անմտաբար հետամուտ ըլլալ ժողովրդեան հաճելի երևնալու, թէ և այդու կորուսանէ բոլոր իւր ազդեցութիւնը մարդոց խղճին վրայ: Չարն անտես ընելով ձեռք բերուած աշխարհային պատիւը՝ դաւաճանութիւն է մեր Տէրօջը դէմ: Աշխարհի մարդիկ չեն «սպաս» որ ֆրիստոնեայք իրենց նման ապրին: Երբ կը լքանենք մեր սկզբունքները, նոքա ի ներքուստ դարմանք և զգուցանք կը զգան: Եթէ կ'ուզենք զմարդիկ դուրսէ մը դուրս հանել, պարտինք հաստատուն և զօրաւոր կռուան մը ունենալ մեր ոտից ներքեւ, ապա թէ ոչ՝ նոքա զմեզ դէպ ի վար կը քաշեն:

(3) Այս նիւթը կենսական կապակցութիւն ունի անապաշխար մեղաւորաց դարձին համար եղած ուղղակի ջանից հետ: «Խնձ անձը հոգինք կը շահի» այս է ուղիղ մեկնութիւնը՝ յաճախ թիւր ըմբռնուած համարի մը: Մարդ կ'ապշի երբ կը տեսնէ թէ ս'ըջալի դոյզն ողջմտութիւն ցոյց կու տան բարի մարդիկ ոմանք՝ ի մասին իւրեանց բարեկամատակ ջանից, զորս ի դործ կը դնեն բերելու առ փրկիչն իրենց դաւակներն, աշակերտները կամ բարեկամները: Հայր մը աղօթք կը խնդրէ անղեղջ որդւոյ մը համար, և յետոյ, կը դառնայ այնչափ խնայողութեամբ կը վարուի, կամ այնչափ նախատալից լեզուաւ մը կը խօսի որ տըղուն սիրտը և՛ առաւել կը կարծրանայ: Կարգ մը բարի անձինք ևս կը տաղաւկացունեն իրենց զաւակները անյարմար ժամանակ կամ անպատշաճ կերպով խօսելով նոցա հետ, անոնց հոգեւոր վիճակին վրայ: Չկայ բան մը որ առաւել ճարտարութիւն, քաղցրութիւն և դուրով պահանջէ քան խօսիլ մարդոց հետ այս ամենէն կենսական խնդրոյն

վրայ: Եթէ ուզենք ուղղել ծաղիկ մը, չենք թափեր անոր վրայ դոյլ մը լեցուն ջուր, որով արմատախիլ ըլլայ այն, այլ ջուրը կը «լէ» անոր վրայ: Աստուած չորկեր իւր Հոգին իրեւ բուռն հեղեղ մը, այլ իրեւ հեղիկ անձրեւ: Երբ կը ջանանք հոգիներ շահիլ, նախ խնդրենք իմաստութիւն: Պօղոս եռանդով կը վառէր, և սակայն զարմանալի նրբամտութիւն ցոյց կու տար յարմարելու իրեն ներկայացած պարագայներուն:

«ԱՐԵՒԵԼՔ»Ի ԵՐԿՈՒ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Խնչպէս անցեալ շաբթու ըսինք, այս խմբագրականներու երկրորդը կ'առարկէ Հայոց մէջ հաստատուած միսիոնարութեանց դէմ, զորս կը համարի անպէտ ջանքեր ի ֆրիստոնէութիւն դարձունելու արդէն ֆրիստոնեայ եղողներն, և որք, ըստ այդ յօդուածին, նախատինք կը բերեն ֆրիստոնեայ ազգի մը վրայ՝ զայն հաւասար նկատելով հեթանոսներուն: Մեր վերջին թիւով ջանացինք ցոյց տալ թէ մեր արդոյ պաշտօնակիցը կը սխալէր այս կէտերու մէջ, և ներկայիս կ'ուզենք մի քանի դիտողութիւններ եւս յաւելուլ:

Արեւել կ'ըսէ թէ ազգային եկեղեցւոյն մէջ «զեղծմունք» կան, և ի Թուրքիա միսիոնար զրկող Ամերիկացի ֆրիստոնեայք եւս նոյն գաղափարն ունին: Թերեւս Արեւել կը կարծէ թէ այս զեղծումներ անկարելորդ բաներ են, մինչ Ամերիկացի ֆրիստոնեայք կը համարին զայն ծանրակշիռ: Այս խնդիր արժանի է օրինաւոր հետազոտութեան, և ո եւ է անձ կամ եկեղեցի իրաւունք չունի անոր նկատմամբ վճիռ արձակելու, այլ զայն լուծելու համար պարտինք դիմել Սուրբ Գրոց: Ենթադրենք թէ Ամերիկացի ֆրիստոնէից գաղափարն այս խնդրոյն նկատմամբ ուղիղ է, յայնժամ ի՞նչ պիտի լինի նոցա պարտաւորութիւնն: Խնչու համար գովելի է օգնութիւն զրկել սովելոց, և հաստատել դպրոցներ փարատելու դադիտութիւն, և «յաւակնութիւն» է մատուցանել հոգեւոր օգնութիւն: Բրիստոնէական ամբողջ եկեղեցին մի է, և «Բրիստոն Յիսուսով ոչ Հրեայ կայ, ոչ ալ Յոյն» ոչ Հայ եւ ոչ Ամերիկացի: Այդ եկեղեցւոյն վերաբերող բոլոր անհատներ կը կազմեն «Կենդանի Աստուծոյ միակ բանակը» որում յանձնուած է ամբողջ աշխարհը Բրիստոնէական հաւատքին դարձունելու գործը: Պատերազմի մէջ, եթէ զօրաց ճակատին մի մասը տկարանայ, օգնութիւն կը զրկուի բանակին մի ուրիշ կողմէն: Օգնութիւն ընդունող կողմն այսու չլինի նախատուած: Կրնայ ըլլալ որ բանակին այդ մասը ենթարկուած է աւելի բուռն յարձակման մը, կամ կը գտնուի այնպիսի դիրքի մը մէջ զոր տուաւել դժուար է պաշտպանել: Եւ արդարեւ Հայ Բրիստոնեայք անաջանկարգ դպրոցներու և ֆրիստոնէական ճոխ գրականութեան պակասութեան, իրենց աղքատութեան, ցիր եւ ցան վիճակին, և իրենց մասնաւոր միջավայրին բերմամբ ենթարկուած են ծանր անպատեհութեանց:

Արեւել զանազանութիւն չգնի Ամերիկացի Բողոքական միսիոնարաց եւ Գաղիացի կաթողիկ միսիոնարաց միջեւ: Մի քանի կէտերու մէջ նմանութիւն կրնայ նշմարուիլ: Այս երկու կարգ միսիոնարք կը գործեն Հայոց մէջ, երկուքն եւս օտարազգի են, և կը կարծենք թէ երկուքն ալ անկեղծօրէն կը

հաւատան թէ կ'ուսուցանեն զճարտութիւն: Դարձեալ երկու միսիոնարութիւնք միմեանց կը նմանին յայսմ եւս զի Պապական միսիոնարք կ'ըսեն, Լաւագոյն է Հայոց համար Լուսաւորչական մնալ քան թէ Բողոքական ըլլալ, և Բողոքականք կ'ըսեն, Լաւագոյն է նոցա համար Լուսաւորչական մնալ քան թէ Պապական ըլլալ: Հայ եկեղեցւոյն զեղծումներէն շատը մեծաւ մասամբ եկած են Պապականութենէ, և Պապական եկեղեցւոյն կազմակերպութիւնը գրեթէ անյուսալի կ'ընէ անոր բարեկարգութիւնը:

Սակայն, կը կարծենք թէ պարտ է ի մտի պահել երկու միսիոնարութեանց միջեւ գոյութիւն ունեցող կարեւոր տարբերութիւնները: Բողոքական միսիոնարք չեն ուսուցաներ ո եւ է անձի մը գերիշխանութիւնը հոգեւոր իրաց մէջ: Հաւաստի ենք թէ Լեւոն ԺԳ Պապը բարի եւ իմաստուն մարդ մ'է եւ պատշաճ է տալ նորա խօսքերուն այն կարեւորութիւնն որում արժանի են, չնորհիւ նորա բարեպաշտութեան եւ փորձառութեան: Բայց Պապը չէ լաւագոյն կամ իմաստնագոյն քան հարիւրաւոր ուրիշ ֆրիստոնեայ ուսուցիչներ: Եւ խնդրել անհատէ մը որպէս զի ընդունի իրեւ անսխալ՝ զոր ինչ այս ոչ յոյժ արտակարգ անձը կ'ուսուցանէ, և որպէս զի հրաժարի դործածելէ անձնական գաղափարներ Սուրբ Գրոց ուսման եւ կրօնից խորին խնդիրներու մէջ, կարծես կը նմանի խնդրելու այդ անձէն որ հրաժարի իւր մարդկութեան մի մասէն: Բողոքականութիւնը Պապ չունի, ոչ ալ ունի ո եւ է եկեղեցական ժողով, որոյ վճիռը դասէ գեր ի վերոյ քան զիսիդ: Աւետարանական եկեղեցւոյ այլեւայլ յարանուանութիւններն ունին Բարոզաց ժողովներ եւ Համագումար ժողովներ, բայց անոնց և ոչ մին կը յաւակնի ըսել թէ իւր որոշում ունի Աստուածային հեղինակութիւն: Աւետարանական եւ կեղեցիներ ունին Բրիստոնէականներ, որք կը պարունակեն հրահանգութիւններ ի մասին Բրիստոնէութեան վարդապետութեանց: Եւ պիտկոպտական եկեղեցին ունի իւր ֆրիստոնէականը, որպէս Երիցական եկեղեցին իւրը, սակայն ասոնք չեն համարուիր անսխալ: Ի մի բան, չկայ ոչ մի անձ, ոչ մի ժողով եւ բաց ի Սուրբ Գիրքէն ոչ մի մատեան, որում Ամերիկացի Միսիոնարք հնազանդութեան կոչին իւրեանց Հայ եղբայրներ:

Ոչ ալ նոքա կ'ըսեն թէ կայ մասնաւոր եւ կեղեցի մը, որում Բրիստոնեայք պարտին յարիլ: Հռոմէադաւանք կ'ըսեն թէ իրենց եւ կեղեցին է միակ ճշմարիտ եկեղեցին, և թէ բոլոր Յունադաւանք, Լուսաւորչականք եւ Բողոքականք հերետիկոս են: Նոցա տեսութեամբ իւրաքանչիւր Լուսաւորչականի եւ Յունադաւանի պարտաւորութիւնն է թողուլ իւր եկեղեցին եւ լինել Հռոմէադաւան: Ամերիկացի միսիոնարք կ'ըսեն, Կայ միայն մէկ ճշմարիտ եկեղեցի մը, որում կը վերաբերին ամէն անոնք որք իսկապէս կը սիրեն զՅիսուս Բրիստոս, կը հաւատան եւ կը հաղանդին նմա: Նոքա կը հաւատան թէ այս ճշմարիտ եկեղեցւոյն մէջ պիտի գտնուին, այն ամէն Պապականները, Յունադաւանները, Լուսաւորչականները, կամ Բողոքականները որոց սրտերն այսպէս կը միանան եկեղեցւոյն գլուխ եղող Էսկին հետ:

Այս երկրին Բրիստոնեայ ազգաց մէջ Ամերիկեան Պորտի աշխատութեանց նպատակըն, և միակ նպատակն է ինչ ինչ բարեկարգութիւններ ներմուծել, այսինքն, ընել այս երկրին Բրիստոնեայները անկեղծ եւ

գործնական ֆրիստոնեայներ եւ ծանօթացու-
նել նոցա ինչ ինչ կենսական վարդապետու-
թիւններ: Յուսալով փութացունել այս բա-
րեկարգութիւններ, Պորտի միսիոնարք քա-
ջալեր տուած են թուրքիոյ Աւետարանական
եկեղեցեաց, որպէս զի ուրոյն եկեղեցիներ
կաղմեն: Յոյժ առաւել լաւ պիտի լինէր, եթէ
այս բարեկարգութիւնք ընդունուէին առանց
ուրոյն եկեղեցեաց մը կաղմութեան: Ամերի-
կացի միսիոնարք չեն կրնար անտեսել այն
գիտարութիւններն, որոց կը բաղխի աոյն
բարեկարգութեանց գործն: օտար ընկերու-
թեան մը հետ ունեցած կարծեցեալ առնչու-
թեան բերմամբ: Մարդիկ անկողնակալ ոգ-
ւով չեն քննել Աւետարանական եկեղեցեաց
վարդապետութիւններն, այնու զի նոցա վրայ
կը նային իրրեւ արդեանց օտար գործիչներու
աշխատութեան: Զճարիտ է թէ պարտինք
ընդունիլ զճարտութիւն ինչ աղբիւրէ ալ
գայ: Մասնաւորապէս ճարտիտ է թէ Հայերն
որք իւրեանց ֆրիստոնեայութիւն ընդունեցին
Ս. Լուսաւորչի, օտարազգի մը, ձեռամբ,
պարտին յօժարութիւն ցոյց տալ հետադօտե-
լու ուրիշ օտարազգեաց ուսուցածներուն
ճարտութիւնը: Սակայն, մարդկային բնու-
թիւն այնպիսի է զի օտարազգեաց հետ եւ
դաժն այս կապակցութիւն աղբեղութիւն կ'ընէ,
եւ երբ կ'առաջարկուի ընդունիլ ճարտութե-
թիւնը, փափագելի է որ սա գերծ լինի այս-
պիսի անպատեհութիւններէ:

Որովհետեւ այս բարեկարգութիւնք կը վե-
րաբերին Հայոց, ինչպէս Աբէ-է կ'ընէ, ա-
նոնք պարտին ի դուրս հանուիլ Հայ եկե-
ղեցեոյն ձեռամբ: Ազգին մէջէն սկսեալ բա-
րեկարգութիւն մը կը միացունէ ազգին բո-
լոր անկեղծ եւ ուշիմ ֆրիստոնեայները: Եւ
այսպիսի անձանց համար աղբային եկեղեցին
պարտի ունենալ տեղ մը: Անկիւքան եկե-
ղեցեոյն մէջ կան կարգ մը կղերականներ,
որք յոյժ գոյզն տարբերութիւն ունին Պա-
պականներէ: Սակայն, այդ եկեղեցեոյն մէջ
կան ուրիշ դաս մը կղերականներ, որք Աւե-
տարանական վարդապետութեանց աւելի յար-
եալ կը մնան, եւ որոց կը վերաբերին աշ-
խարհի ազնուազոյն ֆրիստոնեայներէն ու-
մանք: Ուրիշ յարանուանութեան վերաբերող
ոչ մի Աւետարանական, որչափ ալ մեծ լինի
իւր տաղանթիւն ընդդէմ ծիսականաց, կը
զգայ թէ պարտի Անկիւքան եկեղեցին նկա-
տել իրրեւ միսիոնարական դաշտ մը, վասն
զի այդ եկեղեցին ունի իւր մէջ զօրաւոր
աւետարանական տարր մը:

Թող Հայ եկեղեցին եւս ընդունի իւր մէջ
բարեկարգիչ տարր մը: Հարկ չէ որ Հայ ե-
կեղեցին օրինակէ ո եւ է Արեւմտեան եկե-
ղեցեոյ արտաքին ձեւերը: Թերեւս լաւագոյն
եւ հզօրագոյն պիտի լինի, եթէ պահէ իւր
արեւելեան յատկանիշներ: Բայց թող Հայ
եկեղեցին փոյթ տանի ուսուցանելու գոր ինչ
անհրաժեշտ է անկեղծ, հաստատուն եւ ար-
դիւնաւոր ֆրիստոնեայներ արտադրելու:
Թող բարձրագոյն արիւթ մը դնէ թէ՛ կղե-
րին եւ թէ՛ աշխարհականաց առջեւ, եւ յայն-
ժամ հաւատարիմ եղած պիտի լինի իւր Տէրոջ
եւ իւր աղբին: Այդ ներքին բարեկարգու-
թիւն, որոյ իրագործման Աբէ-է կը բաղձայ,
մեծ խնդրութիւն պիտի պատճառէ ամէն Ա-
մերիկացի միսիոնարի, եւ նոքա ուրախու-
թեամբ պիտի թողուն ասպարէզը այնպիս-
եաց, որք իրենցմէ այնքան աւելի լաւ կըր-
նան ի դուրս հանել բարեկարգութեան այս
գործը:

«ՄԵՐ ՅԻՐԶ»

Այս փառաբանական անուամբ կը կոչէին Գե-
րմանք իւրեանց Գահաժառանգ Իշխանը (այժ-
մու Յրէմէի Պ. Կայսրը): Եւ հետագայ յօդ-
ուածը, որ հրատարակուած էր Թայֆ լրագրոյն
մէջ յառաջ քան զմահ Վիլհէլմ Կայսեր, յոյժ
սրտազրաւ շահեկանութիւն կը ստանայ նոր
Կայսեր արդի գիտնական հիւանդութեան միջո-
ցին:

Յորժամ Գերման Կայսրութիւնը կը պատ-
րաստուի այն մեծ աղէտին, որ ընդհանրա-
պէս կարծուածէն յոյժ առաւել ծանրակշիռ է,
շահեկան կրնան ըլլալ դիտողութիւններն այն-
պիսի անձի մը, որոյ աղբականները անցեալ
դարուն մէջ, բաղմաթիւ կարեւոր պաշտօն-
ներու կոչուեցան Բրուսիոյ արքունեաց մէջ:
Սոյն ծանօթութիւններ կը վերաբերին անձի
մը սիրելի եւ յարգելի ամէն անոնց, որք
Գերման Կայսրութեան հպատակ են, եւ որոց
սրտերն տրտմութեամբ համակեալ են ի տես
իւրեանց սիրեցեալին տառապանաց: Չարիա-
զանցութիւն չէ ըսել թէ Գահաժառանգ Իշ-
խանը տիպար է Գերման ազգին լաւագոյն,
ազնուազոյն եւ գեղեցկագոյն յատկութեանց:
«Բարձրահասակ, գեղադէմ, վայելչակազմ անձ
մ'է՛ վեհ կերպարանքով, խարտիշադեղ մա-
ղբով, թխորակ մօրուքով, յոյժ ասպետական
եւ սակայն սակաւ ինչ լուրջ քաղաքավարու-
թեամբ եւ ակնածելի բնութեամբ — արդա-
րեւ Տակիտոսի նկարագրածին նման Տեւոն
մը» Էօթէնի Կայսրութիւն այսպէս կը նկա-
րագրէր զԻշխանն առ իւր բարեկամն, Վա-
լէվսքի Կոմսոհին, ուղղած մի նամակին մէջ:
Ամենէն նշանաւոր վկայութիւնն որ յառաջ
կրնայ բերուիլ ի գովում Իշխանին, հաւա-
նակամարար սա իրողութիւնն է թէ Գաղիա-
ցիք ընդդէմ Գերմանաց տաժած իւրեանց
քինախնդրական զգացումներով հանդերձ, ոչ
հրատարակած եւ ոչ արտասանած են միակ
անպատուաբեր դիտողութիւն մը նորա նը-
կատմամբ, եւ թէ եւ 1870ին արշաւող բա-
նակին զխաւոր հրամանատարներէն մին էր
Իշխանն, այսու հանդերձ նորա արդի հիւան-
դութեան միջոցին ի Գաղիա արտայայտուե-
ցան խորին ցաւակցութեան զգացումներ, եւ
Գաղիոյ ժողովուրդին կողմէ դարմաններ զըր-
կուեցան նորա սպաքինութեան համար: Սա-
կաւաթիւ արքայական ծնողքներ այնքան բո-
լորով նրտով նուիրուած են իւրեանց դաւա-
կաց որքան գահաժառանգ Իշխանն եւ Իշխա-
նուհին, եւ չկան որդիներ որ փոխադարձա-
բար նոցա զաւակաց չափ զօրաւոր սէր տա-
նեն առ իւրեանց հայրն ու մայրն: Զգաց-
մանց օրաստութիւնն եւ խորութիւնն ամենէն
աւելի նշանաւոր կերպով ի յայտ եկաւ յու-
ղարկաւորութեան առթիւ Վալտէմար Իշ-
խանին, որ էր սրամիտ, յուսալից եւ սիրուն
պատանի մը տասներկու տարեկան, եւ «Մեր
Յիրձին» եւ իւր ամուսնոյն սիրեցեալ զա-
ւակը:

Գահաժառանգին առնչութիւնք իւր հօր,
Վիլհէլմ Կայսեր, հետ յոյժ սիրալիւր բնութիւն
մ'ունին, եւ յոյժ սրտաշարժ է տեսնել այն գո-
րովալիւր եւ ակնածալից եղանակը, որով Իշ-
խանը կը համբուրէ իւր օգոստոսիա հօր ա-
ջը: Անթիւ մանրավէպեր կը պատմուին նը-
կատմամբ նորա՝ դէպ իւր ստորագաս պաշ-
տօնեայներն ունեցած վարման, որով ցոյց
կու տայ այլոց համար իւր զգացած յարգան-
քը եւ կարեկցութիւնը: Դժուարութիւնը կը
կայանայ ինձ ծանօթ բաղմաթիւ պատմու-
թիւններէն ընտրութիւն ընելուն մէջ: Թե-
րեւս գեղեցկագոյն մանրավէպն այն է որ կը
վերաբերի վարժապետի մը ի Պրօնշդէր, փոք-

րիկ գիւղ մը Իշխանին կալուածոց մէջ: մերձ
Իրոցտամ Գահաժառանգն օր մը գիւղին գըպ-
րոցին քովէն անցած ատեն կանգ առաւ,
մտաւ ուսումնասրահը եւ սկսաւ ուշադրու-
թեամբ ունկն դնել գահաժառանգին: Յան-
կարծ հեռագրատան մի պաշտօնեայ ներս մը-
տաւ, եւ դասատուին յանձնեց հեռագիր մը,
որ իւր ծանուցանէր թէ նորա մայրը վտան-
գաւոր կերպով հիւանդ էր եւ կ'ուզէր տես-
նել զնա յառաջ քան զիւր մահ: Իշխանը
գիտելով դասատուին գիմաց այլայլումը, ան-
միջապէս հարցուց թէ ինչ էր պատճառն, եւ
երբ տեղեկացաւ եղելութեան, հրամայեց հե-
մարդուն փութալ իւր մահամերձ մօր անկող-
նոյն մօտ, ըսելով թէ ինքն պիտի կառավարէ
գլորոյն մինչեւ որ կարգադրութիւն լինի եւ
դասատուին փոխանորդ մը գտնուի: Վասն
որոյ, Գահաժառանգը դպրոցին բոլոր հոգը
ստանձնեց, առաւել քան երկու ժամ, զուար-
ճաքանութեամբ կը պատէր ծոյ աշակերտ-
ներն եւ կը վարձատրէր ժրջանները, մին-
չեւ որ գիւղին երէցն եկաւ իւր Սուրբ Գը-
րոց շաքաթական դասը նայելու համար: Յետ
միջաւոր դասատուին փոխանորդ մը գըտ-
նուեցաւ, բայց Իշխանը շարունակեց մեծ
գործունէութեամբ ստանձնել դպրոցին վե-
րատեսչութիւնը, մինչեւ որ դասատուն վե-
րադարձաւ իւր մօր յուղարկաւորութենէն:

Արքունեաց մէջ տրուած հացկերոյթներու
ժամանակ, հիւրերուն սեղանէն ենեկէն վեր-
ջը, յաճախ կը կանչէր սեղանին ծառայող պատ-
ուակալ սպասաւորներն, որք ընդհանրապէս
զինուորական դպրոցին վերաբերող տղնուա-
կան սղայք կը լինէին, եւ մի քանի վայր-
կեան զուարթութեամբ անոնց հետ խօսակ-
ցելէ յետոյ, կ'առնէր սեղանէն քաղցրաւե-
նիներ եւ շաքարեղէններ, եւ զանոնք կը դը-
նէր տղոց գրպաններն, եւ մերթ ընդ մերթ
նոցա բերաններն եւս, երբեմն զայնս խճո-
ղելու աստիճան, եւ ապա կ'ուղղէր հարցում
մը եւ կը պահանջէր անմիջական պատաս-
խան: Եւս ծիծաղաշարժ կը լինէր գիտել
ազնուական պատանւոյն բուն շունքերը տա-
լու համար յարմար պատասխան մը, մինչ իւր
բերան փակուած էր մածուցիկ քաղցրաւե-
նիներով, ի մեծ դուարձութիւն «Մեր Յիրձին»:
Իւր ներկայութիւնը Բոցտամի պահապան զօ-
րաց լողալու համար յատկացուած բաղանեաց
մէջ, մեծ բերկրութիւն կ'աղբէր, եւ այդպի-
սի ժամանակներ միշտ կարգ մը խաղեր կը
կատարուէին ջրոյ մէջ: Քաջ լուզող մը եւ
լաւ սուզակ մը լինելով, Իշխանին մեծ զուար-
ճութիւններէն մին էր հաւաքել բաղմաթիւ
անձինք գետին մէջտեղը տատանող լապտի մը
վրայ եւ ապա գահավիժել ի ջրու ինքզինքն
եւ իւր հետ եղողները: Սակաւք գիտեն թէ
ինչ սոսկալի վտանգի մը ենթարկուեցաւ
1874ին, երբ կառքով պտոյտ մը կ'ընէր Բոց-
տամի շրջակայները մերձ Ուսայտիարքի կա-
յարտին: Մինչ կ'անցնէր երկաթուղւոյ գծե-
րուն վրայէ, յանկարծ գծին վրայէ երթե-
ւեկութիւնը արգիլելու համար գործածուած
շարժական ծանր պատուարներն, որք կը շար-
ժին բաւական հեռուէն մեքենայից միջոցաւ,
իսկոյն վար իջան վասն զի ճկալեթաց շո-
գեկառքը կը մօտենար: Իշխանին կառքն այս-
պէս արգիլուեցաւ երկու փակեալ ցանկերու
մէջ, եւ սակայն գրեթէ գերմարդկային ճի-
գեր թափելով կրցաւ անոնցմէ մին վերցու-
նել, եւ գծին վրայէն հեռացունել կառքը:
Կառավարութեան հասնելէն տառաջ, Իշխանին
բնաւորութեան նշանաւոր յատկանիշներէ մին
եղած է կատարեալ աներկիւղութիւն, զոր
զխաւորապէս ցոյց տուաւ 1870ի պատե-

բազմի ստակալի ժամանակներուն մէջ: Ոչ մի երկրիդ գինքն ետ կը պահէր, եւ իւր բանակն առաջնորդած ատեն ցոյց տուած վեհ կերպարանքը: Ղրաւորապէս եղաւ պատճառն, որով իւր հրամանին ներքեւ գտնուող Պաւլիէրացիք եւ Հարաւային Գերմանիոյ դուռն գերն՝ այնքան լիովին թողուցին իւրեանց աւանդական ատելութիւնն ընդդէմ Բրուսիոյ: Եւ այնքան կատարելապէս գործակցեցան Բրուսիական զօրաց հետ: Նորա քաջութիւնն, որոյ հիմն էր հաւատք. եւ վստահութիւն առ Աստուած, որպիսի դիւցադնական կերպով արտայայտուեցաւ իւր վերջին դժնդակ հիւանդութեան միջոցին, երբ ստիպելէ վերջ իւր բժիշկներն, որպէս զի իւր ախտին նշկատմամբ ճշմարտութիւնն յայտնեն, Գահա-ժառանգը ժամ մը առանձնացաւ աղօթելու իւր սենեակին մէջ, եւ ապա դուրս եկաւ այս խօսքերն արտասանելով, «Ինքզինքս Աստուծոյ կը յանձնեմ»: Կա միայն պահեց զուարթութիւնն այն տխուր պահուն, յորժամ բն-ժիշկները ծանուցին հիւանդութեան վտանգաւոր հանգամանքը: Այժմ իւր ժողովուրդը կ'աղօթէ առ Աստուած, որպէս զի կեանք մը որ այսչափ սիրելի եւ յարգելի եղած է ամենուն, խնայուի ի բարօրութիւն իւր հայրենեաց:

ՈՒՂԵԻՌՈՒԹԻՒՆ ՕԴՈՅ ՎԵՐԻՆ
ՍԱՀՄԱՆԱՅ ՄԷՉ

Անցեալ Օգոստոսի մէջ, Հարիւրապետ Եռվիս եւ Մ. Մալէդ օգնականներ ամբարձան, ուսումնասիրելու համար օդոյ վերին սահմաններու վիճակը: Նոցա նպատակն էր ելնել մինչեւ 8,000 մեդր, այսինքն հինգ մը դոն բարձրութեան: Իրենց «Հորլա» անուն օդապարիկին երկայնութիւնն էր վաթսուս ոտք: Այս անձինք ունէին գործիներ այլ եւ այլ նպատակաց համար: Չերմաչափ մը՝ նշանակելու համար բարեխառնութեան ստոր-նադոյն աստիճանը, խոնաւաչափ մը՝ ճշդելու օդին մէջ դառնուած խոնաւութիւնը, երկկտրացոյց մը՝ ցոյց տալու երկկտրականութեան դոյութիւնը, եւ երկկտրաչափ մը՝ չափելու երկկտրականութեան սաստկութիւնը: Բարձրաչափ մը՝ հաշուելու բարձրութիւնը, ծանրաչափ մը՝ ցուցնելու օդին ճնշումը, նաեւ կողմնացոյց մը, օդադնացներուն համար թթուածինով լեցուած երեք պարկեր, որոց պէտք պիտի ունենային երբ օդն անօսրանալով չնչելու անյարմար լինէր:

Օդանաւորդը իրենց հետ առին նաեւ երկու թղթատար աղանձներ, որք օդապարիկէն պիտի արձակուէին այլ եւ այլ բարձրութեանց մէջ, եւ երկու հատ հնդիկ խող կոչուած փոքր անասուններէն, որոց վրայ կրնայ դիտուիլ անօսր օդին ազդեցութիւնը:

Առաւօտեան ժամը եօթը քառորդ կ'անցնէր, այսինքն կէս օրէն 4½ առաջ էր, երբ ի Փարիզ «Հորլա» վերացաւ դետնէն: Օդանաւորաց արձանագրութենէն առնուած մի քանի քաղուածներ լաւագոյն կերպով պիտի ներկայեն նոցա կացութիւնը:

«8. 30 (Ը. Ե.) Երեք հազար ութ հարիւր յիսուն մեդր բարձրութեան մէջ ենք: Առաջին աղանձին արձակուեցաւ»: Կը կարծուի թէ այս թռչունը որս եղաւ բազէի մը: «Փոքր հնդիկ խողերը կը սկսին տագնապիլ»:

«9. 15. Վեց հազար մեդր բարձրութեան հասած ենք: Տեսարանը չբեղ է: Մալէդ որ կը ննջէր, կ'արթնայ: Հնդիկ խողերն, որոց երեք մասերը սառած են, կ'ծկած են: Հաւիւրամանեայ Չերմաչափը զերոյ է (Յարէն հայդը՝ 320):

«9. 45. Վեց հազար չորս հարիւր մեդր բարձրութեան հասած ենք: Ուղեւորն ապա կեն, սրտի խառնուք կը զգանք: Բազկերակն իս լաւ է: Մալէդ աւելի առողջ է եւ կ'ուզէ քնանալ: Օդը սքանչելի է:

«10. Եօթը հազար մեդր բարձրութեան ելած ենք: Մալէդ յոյժ քաջաւոյժ է: Հրացանի մը պայթիւն կը լսենք: Հնդիկ խողերը գրեթէ անկենդան են:

«10. 10. Ութը հազար մեդր բարձրութեան հասած ենք: Կրցածնուք չափ արագ վար կ'իջնենք: Մալէդի վիճակը լաւ է: Երկրորդ աղանձին յոյժ տկար է: Հնդիկ խողերն անդգայ են»:

Ընթերցողաց համար հետաքրքրական պիտի ըլլայ գիտնալ թէ հնդիկ խողերը բոլորովին առողջացան, երբ գետինը հասան:

Ժամը տասնութ կ'իյն «Հորլա» դետին իջաւ Փրէյրի անտառին մէջ, ի Պեճիա: Չորս ժամ մէջ ճամբորդած էին երեք հարիւր ութսուն քիլոմեդր, կամ իբր երկու հարիւր երեսուն եւ վեց մոն: Հաշուելով օդի հոսանքներու միջոցաւ տեղի ունեցած խոտորումներն, ամբողջ միջոցը յորմէ անցան, հաւանաբար, առաւել էր քան չորս հարիւր քիլոմեդր երկու հարիւր մոն:

Դիտուած դարմանալի իրողութիւններէն մին այս էր թէ՝ չորս հազար ութ հարիւր մեդր բարձրութեան մէջ, Յարէնայթի Չերմաչափը քսան եւ ութն աստիճան ցոյց կու տար, մինչ վեց հազար մեդր բարձրութեան մէջ, Յարէնայթի Չերմաչափը ցոյց կու տար երեսուն եւ եօթնութիւն աստիճան, այսպէս ցուցնելով 40 աստիճանի առաւելութիւն մը հազար երկու հարիւր մեդր բարձրութեան համար: Այս իրողութիւն կը հաստատէ թէ օդի հոսանքները դիւրաւ չեն խառնուիր միմեանց երբ իրարու կը հանդիպին, բայց ցրտագոյն հոսանքը՝ Չերմաչափին ներքեւ կ'անցնի, որպէս կը պատահի նաեւ ջուրի հոսանքներուն:

1875 Ապրիլ 15ին, «Զէնիթ» օդապարիկը ութ հազար վեց հարիւր մեդր բարձրութեան հանց զՄ. Թիւանտիէ եւ իւր երկու ընկերները: Այդ բարձրութեան հասնելէ սակաւ ինչ առաջ, երկու ընկերներն ալ մեռան: Մ. Թիւանտիէ հարկադրեցաւ հրաժարիլ աւելի բարձրանալու խորհուրդէն: Յայտնի է թէ «Վտանդի սահմանը» կը տարբերի մեծապէս տարբեր անձանց համար:

ԶՐԻՆ ՏԱԿԸ ՈՂՁ ՄՆԱԼ

Թէ մարդ որչափ կրնայ ապրիլ ջրին տակ առանց սուզելու որ եւ ինչ գործեաց օգնութեան, խնդիր է գիտնականաց մէջ: Ոմանք ճանապարհորդք ըրած են դարմանալի պատմութիւններ Արեւելեան երկրաց ընկերներուն վրայ թէ անոնք կարող եղած են ջրին տակ մնալ տասը եւ մինչեւ իսկ տասնութ փայրկեան, բայց չիք տարակոյս թէ ասոնք են անհեթեթ չափազանցութիւններ: Բաջածանօթ է թէ բուստ, սպունգ եւ մարդարտի ոստրէ որսացող հասարակ սուզակը չեն մնար ջրոյն տակը աւելի քան երկու վայրկեան, եւ «մարդաձկունք» որ ի տես դրուած են մուսկոնաց մէջ, երկուք ու կէս վայրկեանէն աւելի չեն կարող մնալ:

Բժիշկը կը տարբերին իրարմէ իրենց դադախներով ի մասին սա խնդրոյն թէ որչափ ժամանակէն կը մեռնի մարդ երբ կը խեղդուի ջրոյ մէջ: Ոմանք կ'ըսեն երեք եւ ոմանք հինգ վայրկեանէն, բայց ոչ ոք քան զայս երկայն ժամանակ կը դնէ, բաց ի այն պարագայէն որ խեղդուող անձը կը նուաղի,

երբ չնչառութիւն եւ կենդանութիւն կը դադարին:

Գաղիացի մը, Լաքասայեւ անուն, ժամանակ մը ուսումնասիրած է այս նիւթը, եւ նորա փորձառութեանց եւ դիտողութեանց արդիւնք հրատարակուած են Բէլ-Սէնթի-Ֆէրի մէջ: Մարդը որոյ վրայ Մ. Լաքասայեւ կատարեց իւր փորձերն էր հռչակաւոր Հունկարացի սուզակ մը ձէյմա անուն, որ իւր ուրիշ դարմանալի գործոց մէջ սա եւս ըրաւ որ անգամ մը լողալով անցաւ Քալէէ Տովըր, եւ մնաց ջրին տակ չորս վայրկեան եւ տասնուչորս երկվայրկեան: Սուզելէն առաջ դիտուեցաւ որ նախ բոլոր օդը դուրս չնչեց իւր թոքերէն, յետոյ առաւ երկայն շունչ մը: Վայրկեան մը ջրոյ տակ մնալէն ետքը, սրտին բաթախիւնը յամրացաւ, անկանոն եղաւ, եւ տկարացաւ: Երկու վայրկեան երեսունեւեօթն երկվայրկեան ետքը արիւն խուժած էր գլուխը, եւ նորա աչուները փոսն ինկած կ'երեւէին: Դեռ շունչ կ'առնուր լաւ եւ կանոնաւոր կերպով, վայրկեանը քսան անգամ, մինչ նոյն ժամանակ Մ. Լաքասայեւ դիտեց որ ստորին որովայնին խոռոչին տարածութիւնն աստիճան քան դաստիճան կը նուազէր:

Մ. Լաքասայեւ կը հետեցունէ ասկէ եւ սա իրողութենէն որ ձէյմա շարունակ կը կլլէր իւր լորձոնքը, թէ նախ երկար շունչ առնելով ինչ քաւական օդ, եւ թէ չնչառութեան հասարակ խողովակները գոցուելով, իւր թոքին մէջ կ'առնու. ստամոքսին մէջ պարունակեալ օդը, որ դուրս չնչուելով վերստին կը դառնայ ստամոքսը, եւ անտի դարձեալ կ'առնուի, մասամբ իմն մաքրուած թոքերուն մէջ: Այսինքն, այլով բանիւ, իւր ստամոքսը կը գործածէ իբրեւ շտեմարան օդոյ, իրողութիւն մը՝ որ եթէ ճշմարիտ է, կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ համար կարող կ'ըլլայ մնալ այսպիսի արտաքոյ կարգի երկայն ժամանակ ջրին տակը: Մ. Լաքասայեւ կը կարծէ թէ այս եղանակը զոր սուզակը ի գործ կը դնէ բնազդմամբ եւ մեքենապէս, կրնան եւ պարտին սորվիլ բոլոր լուզորդք եւ սուզակը, վասն զի այսու շատ մը աւելի կարող պիտի ըլլան ջրին տակ մնալ քան որչափ այժմ:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆԲ

ՕԴԱԲԱՐ ԵՒ ԱՍՈՒՊ
(Թորոքերէնէ լաւագոյնս)

Օդաքար կը կոչուին ժամանակ ժամանակ երկրիքէն ինկող քարերը, եւ ասուպ թռչական ասուեղք: Անձրեւ, ձիւն, կարկուտ, ծիրանի դօտի, փայլակ, կայծակ եւ նմանիք են մօտ երկրիս մակերեւութին, եւ մեռնէ քանի մը մղոն բարձր կ'ուռնենան տեղի, բայց ասուպը՝ օդային սահմաններուն մէջ 70, 80, 100 մղոն եւ երբեմն աւելի բարձրերը: Ըստ ոմանց կարծեաց, օդոյ սահմանը կը հասնի մինչեւ 500 մղոն* բարձր երկրիս մակերեւէն:

Տարւոյ մէջ երբեք չկայ անամպ գիշեր մը յորում երբ մարդ իւր աչուները վեր յերկինս կը բարձրացունէ, չտեսնէ թռչական ասուղ կամ ասուպ: Թէպէտ դժբաղդ ըլլանք ուրիշ այլ եւ այլ պարագայից մէջ, դէթ այս մասին բարեբաղդ ենք, վասն զի տարւոյն մեծագոյն մասը երկինք պարզ են եւ անամպ, եւ ուստի առատ բաժին ունինք յիշեալ տեսարանէն:

Թռչական աստեղց ոմանք շատ մեծ ըլլալով ցերեկուան լուսոյն մէջ անգամ կրնան

*Մէկ մղոն, որ 5,280 Միգրիական ոտք է, հաւասար է Թուրքիոյ երբ 4,150 ճարտարապետական կանգնոյն:

տեսնուել, վասն զի անոնց տրամագիծը երբեմն լուսնի տրամագիծին չափ կ'երեւին, եւ մոլթ գիշերները աչաց շրջուցիչ եւ երբեմն ցերեկներն անգամ ուշադրութիւն գրաւելու չափ պայծառ լոյս կ'արձակեն եւ կը սլանան կ'երթան իրենց ետեւը լուսաւոր շաւիղ մը թողլով: Այս տեսակէ ասուպը իրենց ձեւոց պատճառաւ լուսաւոր կամ հրաւոր կը կոչուին:

Յիշեալ լուսադուռը այնպիսի անեղ զօրութեամբ կը պայթին որ ձայնը կրնայ լուսնի 30-50 ժամ հեռիէն, եւ ոչ սակաւ անգամ այս պայթմանէն ետքը երկրի մակերեսին վրայ երկինքէն կ'իջնան մանր կամ խոշոր շատ քարեր: Ըստ Արապոյի, անցելոյն մէջ այլ եւ այլ ժամանակներ տեսնուած 813 լուսադուռներէն միայն 33 հատը պայթած եւ անոնցմէ քարեր ինկած են երկրի վրայ:

Ասկէ առաջ կը կարծուէր թէ ասուպը կամ թռչական աստեղը, եւ ժամանակ ժամանակ երեւող լուսադուռը, եւ մերթ ընդ մերթ երկինքէն ինկող քարերը տարբեր են իրարմէ: Բայց վերջին տարիներու մէջ կատարուած դիտութիւնք ենթադրել տուած են թէ անոնց ամէնքը նոյն են ի բնէ:

Աստղաբաններն վրայ ելթէ զարդիս կայ ընդունելութեան արժանի ծանօթութիւն մը, ըստ մեծի մասին ներկայ դարուս ընծայելի է այն: Անցեալ դարուն մէջ եւ աւելի կանոնաւ ընադիտաց կարծիքները շատ անկատար եւ թերի էին, թէ ի բնէ ինչ են վերոյիշեալ օգերեւոյթը:

Շատ անգամ ամառը կը տեսնուի որ երբ հովը կը փչէ հակառակ կողմերէ, կը յարուցանէ գլանաձեւ առանցից շուրջ դարձող փոթորիկ սիւն մը որ մինչ յառաջ կ'երթայ յօդս կը հանէ փոշի, տերեւ եւ նման թեթեւ նիւթեր: Ասկէ առաջ ոչ սակաւ անձինք կը կարծէին թէ յիշեալ փոթորիկն միջոցաւ եւ կամ թերեւս ուրիշ պատճառներով, երկրի երեսէն վեր ամբարձած նիւթերը կերպով մը կը բռնուին կը մնան հոն, եւ մեր տեսած աստղաբանները կամ լուսադուռները անոնք են: Իսկ դաւով մերթ ընդ մերթ երկինքէն ինկող քարերուն, ոմանք ըսած են թէ անոնք հրաբուխ լեռներէ ուժգին զօրութեամբ դէպ ի վեր արձակուած քարեր են որ յետոյ վար կ'իջնան դարձեալ: Ոմանք եւս զայս չհամարելով բաւական, ըսած են թէ երկինքէն ինկող քարերը կամ օդաքարինք են լուսնի հրաբուխներէն անեղ զօրութեամբ արձակուող նիւթեր, որ լուսնի ձողովութեան սահմանէն դուրս անցնելով դէպ երկրագունտս կը ձգուին: Կան ոմանք եւս որ աւելի հեռին կ'երթան եւ կ'ըսեն թէ անոնք են արեգակին զանգուածէն արձակուած բազում նիւթերէն որ անոր ներգործութեան սահմանն անցնելով՝ դիպուածին բերմամբ երկրագունտոյս աղբեղութեան շրջանին ներքեւ կ'իջնան: Բայց ներկայ դարուս գիտնոց մէջ յիշեալ բացատրութիւնները ընդունելու չափ պարզամիտներ չառ չեն կրնար գտնել: Ասոնք զապաւարներ են այնպիսի ժամանակաց երբ զննութեանց միջոցը անբաւական էին եւ սակաւ: Եթէ նոքա գիտնային այժմու հասկցումներն պէս թէ ասուպը 60-70 մղոն միայն բարձր են երկրի մակերեսէն, պիտի չկրնային ըսել թէ անոնք փոթորկաց յարուցած նիւթոց այրումն են, վասն զի որովհետեւ այն բարձրերը օդն երկրի մակերեսին վրայի օդէն հազարապատիկ անօր եւ թեթեւ է, պիտի գիտնային թէ երկրի յատուկ այն բեկորները կարող պիտի չըլլային ելլել այն սահմանները, եւ եթէ ելլէին իսկ՝ հոն

զանոնք այրող բան չկայ: Եթէ գիտնային այժմու ծանօթ եղածին պէս, թէ մի միայն աւուր միջոցին երկրի մթնոլորտին մէջ յերեւան ելլող աստղաբանութիւն միջոցնեւրու կը հասնի, պիտի չկրնային ըսել թէ ասոնք լուսնի լեռներէն կու գան: Վասն զի որովհետեւ լուսնին վրայէն նայողներուն աչքսարհս կ'երեւի շատ մեծ լուսնոյ մը նման քան որչափ կ'երեւի մեղ լուսնի, եւ մեր աչխարհը լուսնին երկինքին մէկ 3,600 երրորդ մասը միայն կը գրաւէ, եթէ ընդունինք իսկ թէ լուսնի մակերեսին իւրաքանչիւր կէտէն բեկորներ արձակուէին ամէն կողմ, անոնցմէ 3,600 հատին միայն մէկը աչխարհիս վրայ պիտի իջնար: Կամ, եթէ գիտնային թէ օդաքարոնց սլոցման արագութիւնն ինչպէս ծանօթ է դարդիս, մէկ երկվայրկեանի մէջ 40-50 մղոն է, այն եւս քառաձայնաւոր եւ ոչ հարկաւոր ուղղութեամբ պիտի չկրնային ըսել թէ անոնք աչխարհիս հրաբուխներէն արձակուած նիւթեր են, վասն զի հաշուուած է թէ լուսնին հեռաւորութեամբ տեղէ մը երկրի վրայ ինկող մարմնոյն չարժման երագութիւնը մէկ երկվայրկեանի մէջ տո առաւելն հազիւ 7-8 մղոն կ'ըլլայ: Եւ սակայն տեսնուած է որ ասուպը մէկ երկվայրկեանի մէջ 30-40 եւ երբեմն 70-80 մղոն արագութեամբ կը սլանան: Արդ, ներկայ ժամանակիս ընդունութիւնք այլ եւս տարակոյտ թողած չեն թէ ասուպը արտաքոյ կարգի երկաթէն եւ թէ անոնց շարժման առաջնութիւնը կը յուսնէ որ անոնք շատ հեռուանց եկող, եւ լաւ եւս է ասել, մոլորակաց նման արեգակին բոլորովը թաւալելով շրջան ընող մարմիններ են:

Սա ճշմարիտ է որ քնագիտութեան վարդապետը դիւրաւ չհաւատացին թէ երկինքէն քար հնար է իջնալ: Չայս եւս, ամէն բանի դիւրաւ հաւատ ընծայող ազէտ փողովորեան մէջ բերնէ բերան խօսուած անհիմն բաժանաց նման՝ ոգւոց, դիւաց եւ սատանաներու պատմութեանց կարգը դասեցին: 1769ին ի Գաղիա, Լիւսէի կողմերը, ոմանք ըսին թէ քարի մը երկինքէն երկիր իջնալը տեսան իրենց իսկ աչօք, բայց Ալպիէֆան պնդեց թէ այդպիսի բան տեղի չէ ունեցած: Յիշեալ ժամանակէն քիչ յետոյ, այսինքն է 1790ին, երբ մինչեւ անգամ տեղոյն կառավարութիւնը պաշտօնապէս ստուգեց թէ գիւղի մը արտերուն մէջ, տուններուն տանեաց վրայ եւ փողոցները երկինքէն շատ մը քարեր թափելով այրեցին եւ աւերեցին զայնս, ժամանակին լրագիրք այնպէս մեկնեցին թէ այլոց գիթութիւնը շարժելու եւ դրամական նպաստ ընդունելու համար հնարուած ստայօդ պատմութիւն էր այն: Բայց բնական էր թէ այս վիճակը չէր կրնար տեւել ընդ երկար: Եւ խնդրոյն ստոյգ լինելուն վրայ գոյզն ինչ տարակոյտ անգամ չմնաց երբ 1793ին 19 քաջ ծանրութեամբ քար մը ինկաւ երկինքէն Անգղիա ոչ սակաւ անձանց աչաց առջեւ, դարձեալ երեք տարի ետքը (1798ին) Հնդկաստանի Պէնարէս քաղաքին մէջ երկինքէն երկրիս երեսն ինկան աւելի շատ քարեր, եւ ի վերջոյ (1803ին) Գաղիոյ Նորմանտիա գաւառին մէջ եօթը մղոն երկայն եւ երկու մղոն լայն տարածութեամբ տեղոյ մը վրայ չէր ելլէ հաշար քարեր ինկան:

Վերը ըսուածներէն կ'երեւի որ աստղաբանութեւ եւ օդաքարանց խնդիրը ըստ մեծի մասին ներկայ դարուս սկզբանէն հետէ դրուած է աստղագիտաց ուշադրութիւնը: Թէպէտ աստղագիտութեան ճիւղն եղող այս օգերեւութից ուսումը ցարդ տակաւին իւր մասն

կութեան մէջ կը համարուի, եւ ինչպէս բնական գիտութեան շատ ճիւղերէն բազումը՝ այս եւս ապառնուոյն խոստամբք լի է աւելի քան որչափ անցելոյն գիտերը, դարուս, որոյ վախճանին մօտ ենք հասնելու, աչխատութեանց եւ հետազոտութեանց չնորհիւ փոքր ի շատէ լոյս եւ հմտութիւն հնար եղած է ի յայտ բերել:

Ասոր մէջ եւս յայտնի տեսնուած է ինչ որ տեսնուած է բնական գիտութեանց ուրիշ ճիւղոց յառաջգիտութեան պատմութեան մէջ, այսինքն ժամանակը քանի որ կ'անցնի անոնք աւելի մեկին կերպարան կ'առնուն, եւ բազադրեալ վիճակէ կը փոխուին պարզութեան: Վասն զի մինչ ներկայ դարուս առաջին մասին մէջ թռչական աստեղց, լուսագիւղից, եւ երկինքէն ինկած քարերուն կը նայուէր իրեւ իրարմէ բոլորովն տարբեր նշաններու, եւ իւրաքանչիւրին համար ուրոյն ուրոյն պատճառ կամ բացատրութիւն կը վնասուէր, վերջին տարեաց ընդունութիւնը կը ջատագովէին այն ենթադրութիւնը թէ անոնց ամէնքը միեւնոյն պատճառէ յառաջ կու գան:

Որովհետեւ միտք ունինք խօսել նախ օդաքարանց եւ յետոյ աստղաբանութեւ վրայ, որպէս զի սխալ գաղափարաց առջեւ անուի, խնդրոյն սկիզբը հարկ կը համարինք կրկնել զայս թէ հիմնական տարբերութիւն մը չկայ օդաքարանց եւ աստղաբանութեւ մէջտեղ: Արեգակին շուրջը մարախներու խմբոց նման անհամար փոքրիկ մարմինք խումբ խումբ շրջան կ'ընեն, եւ ասոնցմէ ոմանք իրենց ծամբուն մէջ որովհետեւ երկրի մակերեսին շատ մօտէն կ'անցնին, անոր ձգողական զօրութենէն յաղթուելով՝ անոր վրայ կ'իջնան, եւ տեսնալս է ինչ որ կը կոչենք օդաքար: Անոնցմէ ոմանք եւս մթնոլորտին վերնադոյն սահմանաց մէջ աւելի բարձրէն կ'անցնին, եւ կարճ եւ լուսաւոր հետք մը միայն թողլով կը հեռանան եւ իրենց ծամբան կ'երթան: Ասոնք կը կոչուին աստղաբանութեւ վրայ ինկողներուն թիւը բազմաթիւ տառնց վար ինչպիսի իրենց ծամբան շարունակողներուն հետ, շատ չնչին բան է, հազարին կամ տասն հազարին մէկ իսկ չէ:

Օդաքարը, ինչպէս յայտնի է բառին ստուգաբանութենէն, առհասարակ քարանց տեսակէն է, եւ որովհետեւ ըստ կազմութեան կամ բաղադրութեան շատ նման է հրաբուխներու խորութիւններէն դուրս արձակուած քարերուն, կը թուի հաւանական թէ ասոնք եւս իրենց այս վիճակն ստացած են ջերմութեան եւ տապոյ աղբեղութեան տակ:

Երկինքէն ինկած մարմնոց մէջ կը գտնուին սակաւք ոմանք որ շէշէ կոչուած մետաղէն են, եւ բաց յայտնալէ կը գտնուին այնպիսիք եւս որ կը բաղկանան իրեւ համակ երկաթէ, եւ վասն որոյ կը կոչուին օդաքար: Ծանօթ իրողութիւն է թէ աչխարհիս մէջ երկաթն իւր հանքային վիճակին մէջ զբեթէ միշտ քարի կերպարանն ունի, եւ թէ արուեստի օժանդակութեամբ միայն կը վերածուի դուտ երկաթոյ: Ըստ այսմ, աչխարհիս մէջ հրաբուխներէ հեռի տեղեր, ուր որ սակաւիկ ինչ շէշէի հանք պարունակող դուտ երկաթ կը գտնուի, կ'եղբակացուի թէ ասոնք ժամանակաւ երկինքէն իջած օդերկաթ էին: Օդերկաթը ճանաչալու միւս եւս եղանակ հետաքայն է: Եթէ ասոնք մակարդակային ուղղութեամբ տախտակի ձեւով կտրուելէ եւ յղկուելէ ետքը, մակերեսներուն քաւի քիւմիական թթու մը, յերեւան կու գան գիծեր որ իրար կտրելով հաւասարակողմ եռանկիւն

ներ կը ձեռնարկեն որք կ'անուանին «Լիդ- մանդթաթեան դիմք» Այսպիսի երկամիտ 550 քառ ծանրութեամբ կտոր մը գտնուած է Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց Թէքսաս նահանգին մէջ եւ այս օր կը կենայ Եէյլ Գո- լէճի Մուսէոնը: Ի փարիզ եւս կը գտնուի գրեթէ նոյն մեծութեամբ ուրիշ կտոր մը եւս որ Մէքսիքոյէ տարուած է հոն:

Ինչ որ ըսինք զգրկած լրաց, ստաց է նաեւ օգտաբերանց համար, թէ զարդիս թան- զարանաց մէջ գտնուած հազարաւոր օգտ- քարանց միայն ումանց երկինքէն ինչալը տես- նուած է, եւ մեծ մասը բնորոշութեամբ երբ երեւցած է նմանութիւն միւսոց հետ, հա- լաքածոյին մէջ գրուած են: Ինչպէս որ մէկ նայուածքով կը ճանչնանք թէ փողոցներուն մէջ թափառող այսինչ անձինք Չինկեանէ են եւ այն ինչք՝ բոշա եւ օտարական, եւ յայտն քնաւ չենք ունենար տարակոյս, աշխատէս նաեւ վիրոյիչեալ երկամիտներուն եւ քարանց ոչ թէ այս աշխարհէն՝ այլ ուրիշ աշխարհնե- րէ եկող օտարական եւ նոյնի ըլլալը իբր թէ ակնկերու գրուած է անոնց ճակատը:

(Շարունակել)

ՏԱՐՈՆՈՅ ԵՐԿԻՐ

Ո՛չ դրամոր պատմութենէ եւ ո՛չ ալ ազ- դային աւանդութենէ ծանօթութեան մի նըշ- խար մնացած չէ թէ Հայ ժողովուրդէն ա- ռաջ բնակիչ եղած է արդեօք Տարոնոյ երկ- րին մէջ:

Տարոնոյ երկրին Հայ ժողովուրդը նման չէ Երբայական ժողովուրդին: Երբ Հայր Աբրա- համ մեկնեցաւ Ուր քաղաքէն, ուր որ գնաց՝ հոն գտաւ ժողովուրդներ, որք իրմէ առաջ անդ էին բնակած: Եւ ամէն տեղ թէ՛ ինք եւ թէ՛ իր որդիք եւ թոռներ ապրեցան իբրեւ օտարներ ու պանդուխտներ:

Բայց Տարոնոյ Հայն չէր այնպէս: Ինչպէս յայտնի չէ թէ Փիւնիկեցիներէն առաջ ի՞նչ տեսակ աղք եւ ժողովուրդ կը բնակէր Փիւ- նիկեցեաց երկրին մէջ, կամ Մարաց ազգէն եւ Ասորեստանցիներէն առաջ ի՞նչ ժողո- վուրդներ կը բնակէին այդ երկիրներուն մէջ, այնպէս ալ գիտցող մը չկայ թէ Հայերէն ա- ռաջ ի՞նչ բնակիչներ կային կամ երբեք բնա- կիչ կ'ա՞ր Տարոնոյ մէջ:

Տարոնոյ դաշտին, լեռներուն, հովիտնե- րուն, աղբիւրներուն, գետերուն, անտառ- ներուն եւ դիւղերուն տրուած անունները բուն Հայերէն լեզուով են: Թէեւ կան քանի մը անուններ Մարաց եւ Թուրքաց լեզուով, բայց յայտնի է թէ այդ անուններ յետոյ մտած են:

Կան մի քանի տեղեր ուր ժամանակաւ կը գտնուէին Յունաց չափաւորներու նուիր- ուած կռատուններ, բայց ոչ թէ Յունաբնակ եղաւ Տարոնոյ երկրին: Դարձեալ Որմիզդ Պարսից չափաւորներ անունով կոչուած տեղ մը կայ, բայց աղկէ չհետեւիր թէ Պարսկա- բնակ եղած է Տարուերանի երկրին:

Մերթ ընդ մերթ Պարսիկները, Թաթարներ եւ ուրիշ ազգեր արշաւած են Տարոնոյ եր- կիրը, եւ գերեզմանով բազում Հայեր հե- ռացուցած են զանոնք Հայ աշխարհէն: սա- կայն այսու հանդերձ Տարոնոյ հողը Հայուն ձեռքը մնացած է, եւ Հայն դայն մշակած է ու մինչեւ ցարդ կը մշակէ:

Տարոնոյ Հայն՝ Տարոնոյ կարմիր դարնցան ցօրնի լոշով եւ թանձր փուռնեկներով, մա- ծունով եւ սերով կշտացուցած է բոլոր դօր- քեր եւ մեծամեծներ, եւ առույտով ու ծաղ- կալից խոտերով՝ անոնց ամէնի ձիեր: Այդ պատերազմասէր ցեղեր թէեւ մէկմէկու տրեւնախանձ թշնամի եղած են, բայց դուժ

եւ խնամք առատօրէն ցուցուցած են Տարո- նոյ պարզամիտ երկրագործաց:

Այսպէս, Տարոնոյ ժողովուրդն ուրիշ ար- հեստ կամ գիտութիւն չգիտէ, միայն դաշտի կակուղ հողն կը հերկէ, կը ցանէ եւ կը հնձէ, կ'ուտէ ինքն եւ կը կերցունէ հազարաւոր- ներու եւս:

Արդի Հայն կամ իւր նախնիք կրօնքի տեսակներ հնարած կամ աւանդած չեն: Հայն միայն Նաւատարդի առաջին օրը նկատած է իբրեւ տօն, որ կը կատարուէր Վարդավա- ոին: այդ օր Հայեր ջուր կը սրսկէին իրարու վրայ, եւ կենդանի աղաւնի կ'արձակէին: Այս սովորութիւն կար Պարսից, Յունաց եւ Ասորոց կրօնքին Հայոց մէջ մտնելէն շատ առաջ: Յունաց կրօնքը եւ Բրիտանեական կրօնքը մուտ դտան Հայոց մէջ, բայց դարձ- եալ Վարդավառն Վարդավառ մնաց Տարոնա- բնակ Հայուն համար: Այդ տօնին օրը փոխ- ուած չէ, նաեւ իրարու վրայ ջուր թափելու սովորութիւնը նոյնը մնացած է: Եւ տրեւա- պաշտութեան Տէրնատար դարձեալ Տէրնա- տաս է: Տարոնոյ ժողովուրդեան սովորութեան համեմատ Տէրնատար կրակին վրայէ պիտի ցատկեն անցնին այն ամէն փեսայք որ այն տա- րին պատկուած են, եւ անոնց հարսերը տան դուռը երեւով իրենց սիրտը պիտի ուղղեն Տէրնատար կրակին: Եւ յատուկ նայուածքով մը պիտի նային այն սուրը կրակին: Միմէն կաթողիկոս մեծ ջանք ըրաւ խափանելու այս սովորութիւն բայց չխափանուեցաւ, եւ մին- չեւ ցայսօր կայ ու կը կենայ:

Նիկոմիդիա

Ս. Գ.

ՆԱՄԱԿ ՀԱՒԱՏԱՐԻԿԷ

Այս գիւղը կը բաղկանայ 80 տունէ եւ բնակիչք մեծաւ մասամբ Աւետարանական են: Ժողովարան յաճախողներու միջին թիւն է 150-200: Եկեղեցեւոր արու անդամոց թիւը 31 եւ էգերունը 18: Գիւղիս Աւետարանու- կան ժողովուրդը իւր պարզ եւ անկեղծ հա- լատարմութեամբ արժանացած էր թէ՛ իւր համազգայնոց եւ թէ՛ այլ ազգաց յարգանաց: Ծառ անդամ երբ ոչխարի տուրք հաւաքող- ները կու գան հոս, չեն հետամուտ ըլլար գողցուած ոչխարներ փնտռելու, եւ բաւական կը համարին որ հօտերու տէրերը գան եւ իւրեանց ոչխարաց թիւը ըսեն: Նոյնպէս տառանդողի տուրքը հաւաքողները կը հա- լատան գիւղացեաց խօսքին եւ վստահ կը լինին թէ Հաւատարմիցին ոչ կը գողնայ եւ ոչ կը ստէ: Այսպէս կը տեսնենք թէ անկեղծ Բրիտանեայն վարձք կ'ընդունի այս աշխար- հին մէջ իսկ: Սակայն, ցաւալի է որ Սա- տանան հոս ալ իւր գործն ունեցու: Իբր ե- րեք տարի առաջ քանի մը եղբայրներ մի- մեանց հետ դժտեցան կտոր մը հողի համար, եւ թէեւ տեղւոյս հովիւը շատ ջանաց զա- նոնք հաշտեցունել, բայց չյաջողեցաւ, մինչեւ որ վերջապէս վէճ ունեցող եղբարք կառավարութեան դիմեցին եւ մեծագումար ոտակ ծախսեցին: այս պատճառաւ նոյա մէջ պաղովութիւն ինկաւ, եւ ոմանք ալ բոլորո- վին ետ դացին: Այս երեք տարուան մէջ Աստուած տարբեր կերպերով խրատեց զիւ- ղիս Աւետարանական ժողովուրդը: Նախ, ժո- ղովուրդեան հովիւը, Պատ. Աւետիս Վարդան- եան, որ շատ անգամ հրաւէր ընդունած էր առատ թոշակով ուրիշ աւելի մեծ քաղաք- ներու մէջ քարոզչութեան պաշտօն վարե- լու, բայց որ Հաւատարմիկի ժողովուրդը ջերմ սիրով սիրելուն համար մերժած էր այդ հրա- լէրներ, վերջապէս այս դժուարութիւնները տեսնելով թուլցաւ, ձգեց զանոնք եւ Ամերի- կա գնաց: Դարձեալ, անցեալ տարի մէկ ձմեռուան մէջ 56 մանկունք մեռան հարսա- նիթէ: Եւ Աստուծոյ կողմէ ուրիշ առաւել ազգու խրատ մ'էր Յօհան աղայի մահը: Այս անձ որ գիւղիս երեւելիներէն կը համարուէր,

յետ երկարատեւ հիւանդութեան Յունով. 27ին կնքեց իւր մահկանացուն ի հասակի 60 ա- մաց: Երբ հիւանդութեան վտանգաւոր ըլլալն հասկեցուցաւ, մարդ զրկուեցաւ Բաղէշ բժիշկ բերելու համար, սակայն, որովհետեւ 10 օր անընդհատ փոթորկալից եղանակ մը կը տի- րէր, բժիշկին հասնելէն երկու օր առաջ ի Տէր Զնջեց Յօհան աղա ի խոր սուղ համա- կելով իւր կինն եւ հինգ աղջիկներն: Հան- գուցելոյն այրի կնոջ եւ զաւակաց հետ ող- բաց նաեւ ամբողջ գիւղը: չըջակներէն շատեր կու դային ցաւակցութիւն յայտնելու մահուան համար իւրեանց նախկին Մեքսիկէն: որոյ երկու տարուան պաշտօնավարութենէն յոյժ գոհ մնացած էր ժողովուրդը: Սաղաղա- սիրութեան, համբերութեան եւ հիւրասիրու- թեան մասին հանգուցեալը կրնանք նմանցու- նել Աբրահամի, եւ շատեր վկայեցին թէ սա արժանի էր Աստուծոյ որդի կոչուելու: Յօհան աղայի վրայ երբեմն ամբաստանութիւններ կը լինէին եւ սակայն երբ քննութիւն կ'ը- լար, կը տեսնուէր թէ այդ ամէնը լոկ զըր- պարտութիւններ էին: Վախճանելոյն նշանա- լոր առաքինութիւններէն մին այն էր որ երբեք չէր բարկանար զինքն ամբաստանող- ներուն դէմ: Իւր հիւանդութեան առեւն ի- րեն տուած այցելութեանց միջոցին կ'ըսէր ինձ, «Ամենեւին մահէն չեմ վախնար: հողիս յօժար է, բայց մարմինս ակար, զիս նեղող բանը մարմնոյս տկարութիւնն է, եւ ոչ թէ գերեզմանը: Փրկչիս հետ խաղաղութիւն ու- նիմ եւ ինքզինքս անոր կը յանձնեմ» Հոգ- ւոյն Սրբոյ միւրթարութիւնը կը հայեցնէ հանգուցելոյն ազգականաց համար, եւ կը խնդրենք Աւետիւր ընթերցողներէն որպէս զի իրենց աղօթից մէջ յիշեն զիւղիս եկե- ղեցին:

Հաւատարմիկ

Ս. ԵՐԵՅԵԱՆ

ԱԶԴԵՐ

Բիւթանիոյ Նահանգային ժողովը, ըստ իւր Գործադիր ժողովոյ վերջին նիստի որոշման, պիտի գումարի ի Կ. պոլիս Ըստ. Լատ. Մա- յիս 11, Ուրբաթ առաւօտ:

Կը հրաւիրուին Արժ. Հովիւք եւ Նուի- րակք եկեղեցեաց, ձեռնադրեալ Աւետարա- նիչք եւ արտօնացեալ Բարոդիչք, որք են օրինաւոր անդամ Նահանգային ժողովոյ:

Ժողովը պիտի սկսի ճիշդ ծանուցեալ ժա- մանակին եւ պիտի տեսէ ութ օր մինչեւ յա- ջորդ չաբաթ օրը:

Ուստի կը խնդրուի բոլոր Պատուարժան Պաշտօնեայներէ եւ Նուիրակներէ որ ջանան ներկայ գտնուիլ «բոլոր» ժամանակին:

Այս առթիւ կը յիշեցունենք Նահանգային ժողովոյ հետեւեալ որոշումն: «Միութեան տեղեկագրաց մէջ յատուկ տեղ տրուի երկ- տասարդաց վիճակին: Եւ Միութեան Պաշ- տօնեայք որոշեալ ժամանակներ յատուկ քա- րող տան երիտասարդաց համար, եւ ի մաս- նաւորի աղօթք ընեն Կ. պոլսոյ երիտասար- դաց համար:» Ըստ սոյն որոշման, Կ. պոլսոյ Աւետ. Պաշտօնեկից ժողովը յարմար դատեց յատուկ քարող խօսիլ երիտասարդաց համար մայրաքաղաքիս ամէն բեմերէն Ըստ Լատ. Ապրիլ 1, Կիրակի օրը:

Կը յուսանք որ Միութեան սահմանին մէջ գտնուող Պատուարժան Պաշտօնեայք պիտի յիշեն Նահանգային ժողովոյ սոյն որոշումը:

Կ. պոլիս
20 Մարտ 1888

Ս. Կ. ՍԱՏԱՐԻԿԷ

Բարտուղար

Բէ-Ն. Նահ. Ժողով

Յառաջիկայ Ուրբաթ, Մարտ 30 (Ն. Տ.), երեկոյեան ըստ Թուրքաց ժամը 2ին, Կէտիք փաշա Միթիս Նիւէլի տան մէջ պիտի բանա- խօսէ Արժ. Տր. Կրիս ի նպատակ Կ. պոլսոյ ե- րիտասարդաց Բրիտանեական ընկերակցու- թեան: Նիւթն է «Հինն Եգիպտոս»:

Երիտասարդաց աղօթքի ժողովը պիտի գու- մարուի վաղը ժամը 8 1/2ին Պայպլ Հաուզի մատարան մէջ: Աղօթքի նիւթն է «Եւս- աֆէ- րեմ որ է՛ յիշէ Գաւ- աթն» Բրիտանեական եւսա- բանի լեզու- քննութիւնով պիտի գտնէ:» Հռովմ. Ժ. 29:

ՀԱՆԴԵՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Մարտ 12 ըստ Յուն., և Մարտ 24 ըստ Լատ., 1888

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԿԱՆՏԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐԸ ԵՒ ԱՐԴԻ ԿԱՅՍՐԸ

Վերջին թղթատարով ընդունուած Եւրոպական թերթերն երկարօրէն կը նկարագրեն Գերմանիոյ հանգուցեալ Կայսեր մահուան եւ թաղման պարագայներ, եւ նորա յաջորդին կացութեան եւ գործող վերաբերութիւնն ու նեցող իրողութիւններ: Վիլհելմ Կայսեր վերջին պաշտօնական գործողութիւնն եղաւ ստորագրել հրամանագիր մը, որով կ'արտօնէր զՊրիւսիոյ Իշխան փակել Կայսերական Խորհրդարանին նստաշրջանը, եւ այս հրամանագիր պիտի կարգացուէր նոյն իսկ Կայսեր մեռած աւուր առաւօտը: Խորհրդարանը որոշեալ ժամուն ի նիստ գումարեցաւ, սակայն խնդիր յարուցուեցաւ թէ սահմանադրապէս ուղիղ էր գործել համաձայն հրամանին Կայսրի մը, որ ոչ եւս էր յիշխանութեան: Որոշուեցաւ արտօնել Խորհրդարանին նախագահը որպէս զի նա ի նիստ կ'ոչէ այդ մարմինն ուրիշ անգամ մը, երբ պիտի փակէին նստաշրջանը Ֆրէտէրիք Կայսեր հրամանաւ: Այս որոշումը արուելէ առաջ, Պրիւսիոյ Իշխան պաշտօնապէս ծանոյց կարի յուղեալ խօսքերով իւր Կայսերական տիրոջ մահը, եւ ցոյց տուաւ վերոյիշեալ հրամանագիրն որ կը կրէր վախճանեալ Կայսեր վերջին ստորագրութիւնը:

Վիլհելմ Կայսեր վերջին ժամերուն նկարագրութիւնը յոյժ սրտառու է, մանաւանդ զի կը ստիպուինք զգալ թէ նորա մահ նման էր ուրիշ ո եւ է բարի մարդու մահուան: Ուստի՞ ձանի տարբերութիւնը կ'անհետանան առաջի մարդոյն «վերջին թշնամոյն» ձշմարիտ է թէ նա չմոռցաւ իւր երկրին շահերն, եւ իւր թոռան, Վիլհելմ Իշխանին, ըսաւ, «Պատերազմ մի գրգռիր, սակայն խոյս մի տար արդար պատերազմէ: Սերտիւ յարէ Աւստրիոյ դաշնակցութեան եւ վստահէ նմա. վստահի այդ դաշնակցութեան մէջ կը կայանայ խաղաղութեան պահպանումը:» Ռուսիոյ նկատմամբ ըսաւ, «Յարգանքով արուէ Ռուսիոյ Կայսեր հետ, վստահի զի զիտես նորա ընտանրութիւնը:» Սակայն յետոյ ինքզինք կորոյս եւ մըմնեց «Ֆրիւժ (Ֆրէտէրիք), սիրելի Ֆրիւժ:» Կարգացուեցան Սուրբ Գրոց նոյն համարներն, որք միջթարութիւն պատճառած են միլիոնաւոր խոնարհ Բրիտանիոյ նոցա մահուան ժամուն, եւ Կայսրն ինքն եւս յայտնեց թէ մեծ սիրովանք կը դռնէ այդ խօսքերուն մէջ: «Մահուանէն 4 ժամ առաջ,» կ'ըսէ Թայֆի թղթակիցն, արքունեաց քարոզիչը կարգաց հետադարձ տողերը, «Տէրը իմ լոյսս ու իմ փրկութիւնս է, եւ ուսկից պիտի վախնամ: Տէրը իմ կեանքիս ապաւէնն է, եւ ուսկից պիտի դողամ:» Պատէնի մեծ-գըսուհին հարցուց, «Հայր, կը հասկնամա՞ս:» Կայսրը հետագայ նշանաւոր պատասխանը տուաւ: «Սքանչելի էր:» Ասկէ վերջը Կայսեր սիրեցեալ գուստը հարցուց, «Գիտե՞ս թէ մայրս նստած է անկողնոյդ քով եւ բռնած է ձեռքդ:» Այս խօսքերուն վրայ հոգեվարք Կայսրը բացաւ իւր աչքերը եւ ընդ երկար նայեցաւ իւր վշտացեալ կողակցին վրայ: Ապա փակեց իւր աչքեր եւ ոչ եւս բացաւ: Այսպէս իւր վերջին ահնարին ուղղեց իւր կնոջ վրայ:»

Մարմինը մնաց պալատին մէջ մինչեւ Կիւրակի կէս գիշեր, վստահի Ֆրէտէրիք Կայսրը կը փափագէր մի անգամ եւս տեսնել իւր հօր երեսը, սակայն օգը գէշ էր, եւ համոզեցին զԿայսր, որ բաւական յոգնած էր իւր ձամբորդութենէն, հրաժարել իւր գիտանու-

րութենէն: Ուստի կէս գիշերին, մինչ առատ ձիւն կը տեղար, ջահերու լոյսով եւ ընկերակցութեամբ դուռը մը դօրաց, մարմինը տարուեցաւ մայր եկեղեցին, ուր ի տես զըրուեցաւ մինչեւ Ուրբաթ օր, երբ յուղարկաւ Եւրոպական կատարուեցաւ: Երկուշաբթի առաւօտ նախ եկեղեցին այցելեցին Գահաժառանգ Վիլհելմ Իշխանն եւ բանակին պաշտօնականները, եւ ապա Վիլհելմի Կայսրութեան եւ նորա դստերը, եւ անկէ ետք եւ կեղեցւոյն դուռները բացուեցան խուռն բազմութեան Կայսեր հաւատարիմ հպատակաց, որոցմէ, կ'ըսուի թէ, մէկ օրուան մէջ 300,000 մինչեւ 350,000 անձինք նայեցան իրենց վախճանեալ Կայսեր երեսը:

Յուղարկաւորութեան մանրամասն նկարագրութիւնը դեռ չհասան մեզ, սակայն հաւանականաբար այդ հանգէս կատարուած է յոյժ քիչ զարտուղութեամբ այն յայտագրէն որ հրատարակուեցաւ անցեալ շաբթու, Երկուշաբթի օր: Ուրբաթ կէս օրին հանդիսաւոր պաշտօն կատարուեցաւ մայր եկեղեցւոյն մէջ եւ յետ այնորիկ Կայսեր մարմինը փոխադրուեցաւ ի Շարլոթենպուրկ եւ դրուեցաւ իւր ծնողաց, Ֆրէտէրիք Վիլհելմ Գ. Թաղաւորին եւ Լուիզա Թաղաւորին միջեւ: Ֆրէտէրիք Կայսրը մտաւ իւր ներկայ գրտնուի յուղարկաւորութեան պաշտօնին, սակայն օգը խիստ ցուրտ էր եւ բժիշկներուն խրատին անսալով դուրս չելաւ: Իւր պալատին պատուհանը կեցաւ մինչ յուղարկաւորութեան թափօրը կ'անցնէր եւ դառնապէս կուլար: Բազում արքայազուն անձինք ներկայ էին ցուցնելու իրենց գերզատանաց յարգանքը եւ ցաւակցութիւնը: Ռուսիոյ Կայսրը զրկեց իւր գահաժառանգ որդին, Նիքոլա Ալեքսանտրովիչ Մեծ Դուքսը, որոյ պաշտօնին նկատմամբ պաշտօնական օրագիրը հետագայն կը գրէ. «Առաջին անգամն է որ պաշտօն յանձնուած է նորին Կայսերական Բարձրութեան Եւրոպական Տէրութեանց քով ներկայացուելու իւր օգոստոսիառ հայրը: Ի բաց առեալ Ջարին բաղձանքը ցոյց տալու պատշաճ յարգանք հանգուցեալ Վեհապետին յիշատակին համար, Ռուսիոյ Գահաժառանգին ի Պերլին ըրած ուղեւորութիւնը դրաւ Կան մէ թէ սերտ բարեկամութեան եւ փոխադարձ վստահութեան կապերն, որք երկար առեւնէ ի վեր միացուցած են երկու տիրող գերզատաններն, եւ որոց» Վիլհելմ Կայսրը մինչեւ իւր վերջին շունչը հաւատարիմ գտնուեցաւ, պիտի լինին նոյնապիւ ամրապինդ եւ նոյնապի տեսական նորա օգոստոսիառ յաջորդին օրով:» Աւստրիա զրկած է Գահաժառանգ Ռուտովի Իշխանն իբրեւ իւր ներկայացուցիչն, Անգլիա՝ Ուէլլսի Իշխանն եւ նորա երէց որդին, Իշխան Ալպրէթ Վիլհելմ, եւ Իտալիա՝ Գահաժառանգ Վիլհելմ Էմմա նուէլ: Ներկայ էին նաեւ Պէլճիոյ, Ռուսիոյ, Սաքսոնիոյ Թագաւորը եւ Շուէտի Թագաժառանգը, որոյ կինն է հանգուցեալ Կայսեր Թոռներէն մին, Փորթուկալի եւ Յունաստանի Գահաժառանգ Իշխանները եւ բազմաթիւ ուրիշ նշանաւոր անձինք: Հակառակ եղանակին ցրտութեան կէս միլիոն անձինք զիտեցին յուղարկաւորութեան թափօրը:

Ֆրէտէրիք Կայսրը հաճելի յուսալիրապետ մը պատճառեց զինքը տեսնողներուն, վստահի նա ցոյց կու տայ աւելի կորով քան որչափ ժողովուրդը կ'ափնկալէր, դատելով Սան-Բէմոյէ ընդունուած լուրերէն: Իւր յայտարարութիւնը լաւ ընդունելութիւն դատու Գերմանիոյ ամէն կողմերն, եւ անոր վրայ մեծ գովեստով կը խօսի թէ՛ Ռուս եւ թէ՛

Աւստրիական մամուլը: Սակայն Աւստրիական թերթերէն ոմանք կարծիք կը յայտնեն թէ Ռուսիոյ գովեստը չէ անկեղծ, այլ նորա նպատակն է սիրաշահիլ նոր Կայսրը, որպէս զի այս վերջինը ոյժ տայ Ռուսական ծրագրերուն: Ֆրէտէրիք Կայսեր առաջին գործերէն մին եղաւ Վիլհելմի Կայսրութեան շնորհել Սեւ Արծիւի շքանշանը: Նա ինքզինք ըտրով սրտով նուիրած է գործի, սակայն կ'ըսուի թէ պիտի երթայ Վէնպատէն: Չկրնար ձայնով խօսիլ, սակայն իւր միտքը կը բացատրէ զրուեցումը: Պերլինի քաղաքապետին ուղերձին տուաւ գրաւոր պատասխան մը, որ կը սկսէր այսպէս. «Կը ցաւիմ որ ձայնս ըտրովին դօրացած չըլլալուն պատճառաւ, հարկադրեալ եմ այս կերպով արտայայտել իմ շնորհակալութիւններս առ ձեզ եւ առ ընտկիչս Պերլինի:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կարելի է թէ Գաղիոյ Կառավարութիւնը յաւէտ նպաստած է քան թէ վնասած: Զօր. Պուլանժէի, զնա պաշտօնական ընկելով: Զօր. Լաւարը կը գրէ նամակ մը յորում կ'ըսէ թէ Փարիզ զնաց տեսնելու համար իւր հիւանդ կինը, եւ կը յայտարարէ թէ այս հարուած տրուեցաւ իրեն, ոչ թէ իւր այցելութեան համար, այլ որովհետեւ ի նպաստ իրեն քուէներ տրուած էին վերջին ընտրութեանց միջոցին: Զօր. Վառնէ յաջորդած է նմա իբրեւ հրամանատար ԱՅրդ զօրաբանակին, սակայն, Զօր. Պուլանժէի բարեկամը ի Փարիզ՝ կաղամած են մասնախումբ մը բողոքելու համար նորա կրած անպատուութեան դէմ: Այս մասնախումբ կը հրաւիրէ ընտրողներն այլ եւ այլ գաւառաց, ուր մասնական ընտրութիւնք տեղի պիտի ունենան մօտեքս, քուէ տալ Զօր. Պուլանժէի ճորոյ անունը կը նշանակէ ոչ թէ զիկատարութիւն, այլ ժողովրդային բարենորոգումը ի հայրենիս, եւ արժանապատուութիւն առաջի օտար Տէրութեանց:» Այժմ սկսուած է հրատարակուիլ նոր թերթ մը՝ «Բոմբ» անունով որ պիտի պաշտպանէ Զօր. Պուլանժէի դատը: Թաւ կը կարծէ թէ զօրավարին հրամանատարութենէ պաշտօնական լինելը կրնայ ոչ միայն անօգուտ լինել, այլ մինչեւ իսկ վնասաբեր: «Եթէ անկէ վերջ չարագըստի Գաղիայէ — բաց Զօր. Պուլանժէի գեռ չէ Իշխան» Մարտ 19ին թուականաւ Փարիզեան հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Կառավարութիւնը որոշած է նոր միջոցներ ձեռք առնուլ ընդդէմ Զօր. Պուլանժէի:

Պարսինք յարել թէ Զօր. Պուլանժէի այցելած էր Փարիզ հակառակ հրամանաց Պատերազմական Դործոց Նախարարին, որում զօրավարն երկու անգամ զիմած էր մայրաքաղաքն երթալու արտօնութիւն խնդրելու համար, եւ սակայն նորա այս ինքիւր մերժուեցաւ սա հիման վրայ թէ արդի պարագայից մէջ նորա ներկայութիւնն ի Փարիզ կրնար պատճառ լինել անհաճոյ մեկնութեանց: Զօր. Պուլանժէի Փարիզ եկաւ կապոյտ ակնոց դրած եւ ամենայնիւ ծպտեալ:

Իբրեւ հետեւանք զօրավարին զինուորական գործօն ծառայութենէ հեռացման, նորա թոշակը պիտի իջնայ յառաջագոյն ընդունածին թիւն, համազգեստ պիտի կրնայ հագնիլ այն ատեն միայն երբ կոչուի իւր զինաւորին առջեւ, որ պիտի կարենայ որոշել նորա ընակավայրը: Այս վիճակ չկրնար տեսնել առաւել քան երեք տարի, վստահի այդ ժամանակամիջոցէն յետոյ, նա պարտի կ'ամ հաստատուիլ գործօն ծառայութեան մէջ եւ

կա՛մ ընդունել հանգստեան թոշակ քաշուելով զինուորական ծառայութենէն: Թէեւ Զօր. Պուլանժէ կ'ըսէ թէ վերջին ընտրութեանց մէջ իւր անունը դառնաւ էր առանց իւր գիտութեան, սակայն, կառավարութիւնը կը պնդէ թէ ունի հակառակը հաստատող ապացոյցներ:

—Կոմս Պիլանդ, Աւստրիոյ Պատերազմական Գործոց Նախարարը, հրաժարեցաւ, բայց կ'ըսուի թէ Կոմսը չտուաւ իւր հրաժարականն ու եւ է քաղաքական պատճառաւ, այլ որովհետեւ իւր առողջական վիճակ կը պահանջէ հանգիստ: Կոմս Պիլանդ վերջերս ենթարկուեցաւ վիրաբուժական գործողութեան մը: Հրաժարեալ Նախարարին յաջորդած է Պարոն Պաուր, Վիէննայի դորաբանակին հրամանատարը:

—Մ. Իփոլիդ Բարնոյ, Գաղիոյ Հանրապետութեան Նախագահին հայրը, անցեալ շաբթու Ուրբաթ օր մեռաւ, ի հասակի 87 ամաց:

—Մարտ 11ին, Կիրակի օր Արլի մէջ քանի մը Իտալացի զործաւորաց եւ Գաղիացի զինուորաց միջեւ տեղի ունեցաւ կռիւ մը, յորում վերջիններէն երկուքը մահացու կերպով վիրաւորուեցան: Հետեւեալ օրը 10,000 անձինք հաւաքուեցան քաղաքապետութեան ապարանքին առջեւ եւ պահանջեցին որպէս զի մարդասպանք իրենց յանձնուին, սակայն այս խնդիր մերժուեցաւ եւ երկու ոստիկաններ վիրաւորուեցան մինչ կը պաշտպանէին բանտարկեալները: Ռոն գետին թումբերուն վրայ աշխատող Իտալացի զործաւորք յարձակում կրեցին եւ վնասուեցան, եւ այդ շինութիւններն ստանձնող դրամատեսարք խոտացան իրենց գործերէն հանել բոլոր Իտալացիները:

—Վիէննայի թերթի մը Սթ. Բեզերսպուրկի թղթակիցը կ'ըսէ թէ Ռուսիոյ գահաժառանգ Իշխանը ի մօտոյ պիտի նշանուի Միլիճա Իշխանուհոյն, Գարատաղի Իշխանին դստեր, սակայն ուրիշ զրոյցի մը համեմատ նա պիտի նշանուի Գերմանիոյ Ֆրէտէրիք Կայսեր կերկորդ դստեր:

—Քանի մը նաւաբեկութիւններ կը յիշուին թայի մէջ: Ուայդ կղզւոյն մօտերը, մառախուղի ատեն երկու չոգենաւներ միմեանց բաղկեցան, անոնցմէ մին օր կը կոչուէր Սթէ օւ Բոլթըն ընկղմեցաւ, եւ 30 նաւաստեաց 28ը խեղդուեցան: Առաջոտտանաւ մը նոյն կղզւոյն ծովեզրին վրայ նետուեցաւ, եւ կենաց նաւակի նաւաստեաց զիւցաղնական ճգանց չնորհիւ, նաւուն մէջ գտնուող 32 անձերէն ամէնքն ալ աղատուեցան ի բաց առեալ 2ը, թէեւ կենաց նաւակի նաւաստներէն 3ը կորուսին իրենց կեանքը: Իտալական նաւ մը խորտակուեցաւ ծովեզրին վրայ Սիլիի, որ Անգղիոյ մօտ ուրիշ կղզի մ'է, եւ միայն նաւապետն աղատեցաւ:

—Մր. Կոչըն, Անգղիոյ Եւրոպական Նախարարը, ներկայացուցած է ծրագիր մը փոխելու համար Անգլիոյ պարտուց արժէթուղթերն, որոց համար այժմ 3 առ հարիւր տոկոս կը հատուցուի: Նոր արժէթուղթերու, որոց համար պիտի վճարուի 2³/₄ առ հարիւր 1889 Ապրիլ ամիսէն սկսեալ մինչեւ 14 տարի, եւ 2¹/₂ առ հարիւր յաջորդ 20 տարիներու միջոցին, եւ յայնժամ կառավարութիւնը պիտի կրնայ զնել զանոնք նոցա նախնական արժէքով: Շատ պարտականներ ուրախ պիտի ըլլային եթէ իրենց վճարած տոկոսը վերածուէր տարին 2¹/₂ի առ հարիւր:

—Միացեալ Նահանգաց հիւսիսային արեւմտեան մասին մէջ, անցեալ շաբթու Կիրա-

կի օրէ սկսեալ երեք օր՝ տիրեց բուռն փոթորիկ մը, որուն նմանը չէր տեսնուած չափ տարիներէ ի վեր: Բոլոր երկաթուղոյ հաղորդակցութիւնը ընդհատուեցան, եւ մինչ գրեթէ ամէն օր 1,000 կառախումբներ կը մեկնին Նիւ Եորքէ, անոնց եւ ոչ մին կրցաւ ճամբայ ելնել: Փոթորիկի միջոցին ճամբորդող կառախումբներ հարկադրեցան կանգ առնուլ վասն զի ուղին փակուած էր ձեան դէզերով, եւ ուղեւորք կերակրուեցան այն երկրագործաց միջոցաւ, որոց տուններն երկաթուղոյ գծին վրայ էին: Հազարաւոր մարդիկ գործածուեցան երկաթուղոյ վրայէ ձիւնը վերցունելու համար: Գրեթէ բոլոր հեռագրական թելերն խզուեցան, եւ Նիւ Եորք կը հաղորդակցէր Պոստոնի հետ: Լոնտոնի միջոցաւ, վասն զի ի հարկէ ովկիանոսի ընդծովեայ հեռագրական թելը անվթար մնացած էր: Հոյն աղիւսի սաստկութեամբ կը փչէր որ անկարելի էր անցնիլ Պուլքիին եւ Նիւ Եորքի միջեւ գտնուած կամուրջէն, ոչ ալ չոգենաւներ կրնային բանիլ: Շատ նաւեր ծովեզրը նետուեցան եւ խորտակուեցան: Տասնեւչորս նաւեր խորտակուեցան միայն Ձիզալիքի ծովածոցին մէջ եւ բազմաթիւ նաւաստիներ խեղդուեցան: Երբ փոթորիկն սաստկութիւնն իջաւ, մեծ քաղաքաց մէջ ուտեստի նուազութիւն տեղի ունեցաւ, վասն զի ճամբաներուն փակուած ըլլալուն պատճառաւ չըջակայնէին կաթ եւ ուրիշ ուտելի նիւթեր չկրցան բերուիլ:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հազարապետ Փոփոփ, Սոֆիայի պահապան զօրաց հրամանատարը, ձերբակալուեցաւ, կառավարութեան գանձէն դուժար մը ստակ իւրացուցած լինելու ամբաստանութեամբ: Եւ Հազարապետ Տանթիլոֆ նորա յաջորդ կարգուած է: Հազարապետ Փոփոփ, Աղէքսանդր Իշխանին ամենէն վստահելի սպայնէրէն մին էր, եւ Սերպիոյ դէմ մղուած պատերազմին մէջ ցոյց տուաւ մեծ քաջութիւն եւ համարժեշտ: Աղէքսանդր Իշխանի անձնուէր բարեկամն էր եւ համակիր չէր ֆէրտինանտ Իշխանի ընտրութեան, սակայն կառավարութեան հրամանաւ, անդամ եղաւ այն պատուիրակութեան, որ գնաց հրաւիրել զիշխան ֆէրտինանտ ի գահ Պուլկարիոյ: Կը չրջի զրոյց մը, որում հաւանաբար դոյզն հաւատ ընծայուելու է, թէ դժաւութիւն ծագած է Մ. Սթամպուլոֆի եւ Հազ. Փոփոփի միջեւ, եւ թէ այս էր վերջնոյն ձերբակալման իրական պատճառը:

—Սըր Հ. Տ. Ուոլֆ շատ քիչ մնաց ի Կ. պոլիս, եւ անցեալ Շաբաթ օր մեկնեցաւ Պաթում երթալու համար: Լորտ Սալզպլերի որդին եւս մայրաքաղաքս մնաց քանի մը օր, եւ պատիւ ունեցաւ անձամբ ներկայանալու Վեհ. Սուլթանին:

—Մ. Սթոյլոֆ, Պուլկարիոյ Արդարութեան Նախարարը, այս շաբթու վերադարձաւ ի Սոֆիա:

—Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն, տեղեկանալով թէ Ամերիկա գաղթող աղքատներ թշուառութեան եւ տառապանաց կը մատնուին, բոլոր Առաջնորդներուն ղրկած է չըջաբեքական մը, յորում պարզելով այսպիսի գաղթականութեան մը դառն հետեւանքներ, կը խնդրէ Առաջնորդներէն որպէս զի յորդորեն ժողովուրդը մնալ իրենց հայրենի երկրին մէջ:

—Մալթէ Եւ Օբլաշկա կը ծանուցանէ թէ Անգղիա, Աւստրիա եւ Իտալիա վերջապէս հաւանած են Ռուսիոյ առաջարկին ի մասին

Պուլկարիոյ, բայց Լեւանի Հէրալդ կը հերքէ զայս լուր: Հաւանական չէ որ այս երեք Տէրութիւնք փոխեն իրենց բռնած դիրքը: Մինչեւ որ Ռուսիա չհաղորդէ նոր յայտարարութիւն մը: Նորա յօժար են աշակցիլ ու եւ տնօրինութեան, որոյ վախճանը լինի զըժուարութեան դժացուցիչ լուծումը, եւ պատուաստ են դորձածել իրենց աղքատութիւնը պաշտօնանկ ընելու համար գիշերախնայ իշխան, երբ անուանուի յաջորդ մը որ ընդունելի ըլլայ թէ Ռուսիոյ եւ թէ՛ Պուլկարիոյ:

—Այս շաբթուան միջոցին, երկու մարդասպանութեան դէպքեր կը ծանուցուին, երկուքին մէջ ալ դոներն Հայ էին: Մայրաքաղաքիս նաւահանդիսող գտնուող Սէլաշէ անուն չոգենաւին մէջ Մանուկ անուն Հայը սպաննուեցաւ Արիֆ կոչուած անձէ մը, որ չոգենաւային ընկերութեան գործաւորներէն մին էր: Բարեկենդանի Կիրակի օրը Օննիկ անուն անձ մը կը ծեծէր իւր կինը, նորա բարեկամներէն Նահապետ անուն անձ մը միջամտեց, ասոր վրայ Օննիկ սպաննեց զնա դաշոյնի հարուածով:

—Լեւանի Հէրալդի Ձմեռնիոյ թղթակիցը կը տեղեկագրէ թէ սովը մօտենալու վրայ է այդ քաղաքին, եւ թէ Ամէնայի, Ուշաքէ եւ ուրիշ տեղերէ ընդունուած լուրերուն համեմատ մեծ թշուառութիւն կը տիրէ այդ կողմեր:

—Մալթէ Եւ Օբլաշկա կը տեղեկանայ թէ Վաքարէլ-Չարիպրոտի երկաթուղոյ շինութիւնը գրեթէ աւարտած է եւ միայն 17 քիլոմէթր տեղ կը մնայ շինուելու: սակայն շինութիւնը ընդհատուած են, վասն զի մնաւ չընորհն ստացող ընկերութիւնը չունի գրամ:

—Կըսուի թէ Դամասկոսի միջադէպը կարգադրուած է: Օսմանեան եւ Գաղիական պատուիրակաց միջեւ զոյացած համաձայնութեան համեմատ, թէ՛ նահանգին Կուսակալը եւ թէ՛ Գաղիացի հիւպատոսը ուրիշ պաշտօններու պիտի կոչուին:

—Կայսերական Կառավարութիւնը տեղեկանալով թէ ի Պուլկազ մէկ օրուան մէջ հինգ անձինք մեռեր են միեւնոյն հիւանդութեամբ, երկու պաշտօնեայներ զրկեց այդ քաղաքն՝ ստուղելու համար հիւանդութեան բնութիւնը:

—Անցեալ Երեքշաբթի օր Գուլ Գաիուի կողմը նոր տան մը շինութեան համար աշխատող քանի մը հիւանդ տան երկրորդ շարկէն վար կ'իյնան, անոնցմէ մին անմիջապէս կը մեռնի եւ 7 անձինք եւս ծանրապէս վիրաւորուելով հիւանդանոց կը փոխադրուին:

ՎԵՐՁԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լիպոնայէն կը հեռագրուի թէ Մարտ 20ին գիշերը հրդէհ ծագեր է քաղաքին Բորթոյ առուն թատրոնին մէջ ներկայացմանց միջոցին: 80 անձինք հրոյ ճարակ եղեր են եւ շատ ուրիշներ վիրաւորուեր են:

—Լոնտոնայէ Մարտ 31 թուականաւ քաշուած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Վիքթորիա Թագուհին նոյն օրն ճամբայ ելած է Ֆիրէնցիա (Իտալիա) երթալու համար:

—Փարիզէ Մարտ 22 թուականաւ կը հեռագրուի թէ Զօր. Պուլանժէ հրաժարած է երեսփոխանական ընտրելութենէ:

ԱՐԺԷԻ ԴՐԱՄՈՑ

Մարտ 12/24, 1888			
Գ. Կոմ. [Կարոն Վեր] 15	7	Բուլ. Երկ. բաժին 38	1
Պարտուց Զարդարման Թղթագրամ (Թաղթիկէ Ի Տիւլուն Գոյմէսի) 15			
25 Ներքին փոխաւ. 35			
14			
ԴՐԱՄԻ, 0 մ. Լիւան 1005			
Մէքիտիէ	408	Բուլոյ բուլ	90 35
Մէթալիք	402	Նաբուէն	88 40
Պէշիք	404	Գրեմից	54 45
Ալթուլք	404	Անգլ. լիւր	411 2
Մանթ Թղթագր. 40 78			

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊՈՐՈՒՆ Ա. ՅԱԿՈԲ ՊՅՈՒՅՅԱՆ
Ֆիճնանճըլար Եօգուլը, Ամերիկան խան